

ПОРУШЕНИ ЗЛАТНИ СНОВИ.

(Сличица из учитељског живота).

Буро Марић, надучитељ.

I.

На подножју врлетних Херцеговачких брда, изнад чаробног бокешког залива, на једној кршној висоравни налази се мирно и тихо сеоце са растрканим кућама и добрим сељанима. У средини је села, близу парохијалне цркве, нова, доста велика, кућа. Ако јутром туда проћеш, чућеш како дјечији гласови брује као пчеле у уљанику; а ако те иза подне туда пут нанесе, осјетићеш неку хладну самоћу, па ћеш се по томе увјерити, да је то сеоска школа. Бациш ли поглед на големе школске прозоре, видјећеш да су пусти — само ћеш можда на једном опазити главу са коштуњавим и не баш пријатним дугим лицем. По озбиљном погледу, који те стријеља из црних очију са прозора, увјерићеш се да је то глава сеоског учитеља.

Пошто га не познајете, ред ме да вам га прикажем.

Момче је, у 27. години. Осредњег раста, сух као вериге, не најпријатније вањштине, енергична и жива погледа, немирна и радљива духа. Уз то је искрен, отворен, слободоуман, није био још заљубљен и рађе се занима радом у школи и ван ње, него ли љубавним пустоловинама. Како видите, има прилично особина које данашњи свијет манама називље, па није чудо што не ужива благонаклоност красног рода и оних, који ведре и облаче.

Ако вас његов вјерни Кастор пусти, можете ући у његов стан, па ћете видјети, да је то удобна, сиромашна собица, у којој нема него малена постелица, писаћи сто са књигама, пар сједалица, а о чивилуку виси учова острагуша са фишеклуцима и

револвером. У собици влада гробна тишина: чује се како шкрипи зарђало учово перо и види се како паук своју мрежу плете по кутовима собе.

* * *

Месојеђе је. Хладни дани са планинском буром и залећеним прозорима измјењују се са још хладнијим и суморнијим ноћима.

Једне такве ноћи наш учо рано подмирио своје „благоутробије“, затворио своју кућу, запалио свијећу, пружио чашницу руменике десници на дохват, запалио херцеговачку цигарету, па хладнокрвно слуша како Кастор задовољно хрче, вјетар силно фијуче, а у зажареној пећи умилно пуцкара суха буковина.

Учо је суморна и тужна изгледа, па му се не мили ни завирити у разбацане књиге и листове, а не ће ни да погледа свог вјерног Кастора, који мирно спава, јер не зна коју муку мучи његов госа.

И ми, који смо вични видјети весело и насмијано учово лице, у чуду се питамо, шта му је.

Да се није бог Амор од силне зиме и вјетра сакрио у његову сиромашну собицу?

Не, то не, учо с њим не ће пријатељства. Али ипак... чести уздаси учови увјеравају нас, да му све козе нијесу на броју.

Подигнимо завјесу, која покрива људске мисли, па ћемо видјети да се учове мисли роје, као дим његове цигаре. Сјећа се он лијепо прошлих дана Ђаковања — царевања, кад у глухо доба ноћи по градским улицама трчкараше од мјеста до мјеста, да чује угодни звук музичких иструмената, да види лепршање свилених сукања, да чује махање пернатих лепеза и да осјећа мирис парфима (воњица). У мислима успоређује тадашње и садашње своје стање. Што му се приказује? Онамо несташна младост, овамо озбиљно, момачко доба; онамо богатство и живот, овамо сиромаштво и мртвило, онамо скрајна поквареност, овамо мирни и тихи сеоски живот, онамо оштро и намргођено професорско лице, овамо анђеоски погледи невине дјечице, онамо досадна укоченост, овамо пожртвовани рад за добро и напредак сељана, који су му тијелом и душом одани; онамо посљедни, овамо први. Кад је све измјерио тезуљом разбора, увјерио се да је боље садашње стање... само да није те досадне самоће, само да има сродне

душе, којој би могао свој јад изјадати, која би га кријепила да у тешком и племенитом послу не сустане.

Како би то красно било, мишљаше тужни учо, да у овој самоћи има вјерна друга с којим би дијелио радост и жалост, добро и зло! Јест, то би било врло пријатно имати уза се своју женицу и с њом дјечицу, с ким би се разгалио иза свагдањег тешког рада. Али му се истодобно, уз ту красну слику, појављује као авет његова кукавна плата, женина папуча, њени непрестани захтјеви да удовољи моди и она толи озбиљна брига о намирењу и о срећи своје дјече.

И наш учо суморно намршти своје широко чело, сркну каплицу руменике, сави нову цигару и дубоко уздахну, јер се увјерио, да су његови снови само куле у ваздуху, којима не да његова кукавна плата да се у чврсте полаче претворе. Његово се суморно лице одједном промијени и доби озбиљан изглед, пун снаге и поуздања.

Поче тада у мислима пребирати своје познанице. Нема их много, јер о женидби није никад ни мислио. Иза слатка осмјеха учово се лице намршти; иза озбиљна израза лице му доби тужан изглед и то иде тако напријед, како се сјети које познанице. Одједном му лак осмјех, праћен његовом ваздашњом збиљом, пређе преко момачких усница. Сјетио се једне своје колегинице, његове врснице, која ужива добар глас „педагошког свијета“ — баш као и он. Ништа боље, промисли учо, ја учитељ, она учитељица; патник ја, патница она; плату ја, плату она; моћи ће се живјети.

Пошто је добро размислио о томе, одлучио је покушатн, па што Бог да и срећа јуначка.

Дубоко замишљен, озбиљна лица, маши се фијоке свог писаћег стола, извади листак хартије, обвој, перо и црнило. Умочи перо, али рука не ће да се креће. Замислио се... не зна почети, јер лакше би му било написати нај озбиљнију педагошку тему, него — љубавно писмо.

Одједном почне шкрипати његово перо и он у кратко, озбиљно, јасно и отворено изјављује госпођици своју жељу. Пошто је довршио, још једном прочита, на обвој напише адресу, затвори писмо и дигне се, да га баци у поштарско сандуче, које је на његовим вратима.

Отвори врата, а хладан вјетар обгрли му зажарено и знојем облиито лице. Затвор поштарског сандучића шкљоцну, писмо удари о дно, а с учова срца свали се грдан тежак терет.

Пошто се насркао чистог, планинског ваздуха затвори своја врата, да се преда у наручје богу Морфеју.

Dies irae

* Oscar Wilde *

B. D.

Ne, Bože, tako. Dubrave maslina,
 proljetni krini, golub što no guče
 u tvoju ljubav vjerovati uče,
 bolje neg rika groma u sred tmina.

O tebi zbori rujno vino jako,
 o tebi, hrleć na noćište, ptiče
 ptičetu u suton pozni priča priče,
 o tebi lasta cvrkée. Nemoj tako !

U jesen dodi, kad je šuma žuta,
 kad list na grmu crveni se i rune,
 u polju kosač svoju pjesmu poje.

Dodi, kad mjesec sa višnjega puta
 srebrni snoplja jedra zlatne krune !
 Mi čekamo : tad žanji sjeme svoje.

Љ О Љ А . * * * * *

(Из збирке „У праху и у крви“).

Рикард Николић — Кистање.

I.

Поноћ је мало минула била, кад се „Љоља“ упуту из своје подшеварке у „град“. Некад, кад је био млађи, преваљивао је тај пут кô за шалу, али му сад слабо служе предуге ноге, кад је остарео. Није шала : осамдесет и пет година. Сад је морао сти-скати у окоштој ручетини, гаравој, набреклих жила, матрак и ослањати се, па касај. Тражио је сада правицу код суда. Однели му стање — како, зашто ? Није знао никако да растумачи. Истина, пио је, али је ли могуће да је пропио онако силно стање ? Тако умовао Љоља. Љоља је стискао у ретким, гаравим зубима утр-нуту лулу. Кад би осетио да је нешто зашумило у грму, застајао је, ко да слуша. У истину је осећао умор, па би стао да отпу-чине. Тада је гледао на себе. Сами прњи. Распорена кошуље-тина пропуштала је да се виде његова руњава, смрежгана прса. Колико су леда и олова за време хајдуковања поднела она прса ? Па ето га жива. У оно време није ни знао за суд. Било је дру-гога суда тада. Под старост је дочекао да се клатари и тражи правицу код људи, што нису могли ни знали да повире у ње-гову душу. Путем је сам собом разговарао : — Тако и тако стоји ствар. Његово је, ту нема приговора. Пије, боме, дакако. За старо и јест вино. Како је он стекао ? Није никоме отео. Зна се и бе-дово, чачино, па његово. Веле хајдуци ? А што је то данас : Ха-рарчије, вуци гладни ! На веру хоће да му отму и оно лежишта, јер је остарео, и сирак сам. Стискао је жилаву пест осећајући у себи још искру оне младеначке ватре, кад је пушке празнио и торбу пунио, али је природа душманин. Није могао никако да састави прсте. Укорепили се, умрли. Гледао је жалосно на руку и оте му се тежак, дубок уздах. Оматорио. И време је, али је

волео да га земља одмах сакрије, него да види овако наopak свет. Хајдуци? Јунаци су оно били, поштењаковићи а ово данас: крволоци без душе, без ишта што им је свето. Сећао се једне песме, што је чуо од једног гуслара у Босни:

Доћ ће време, нестати ће вере
брат ће брата по суду терати
а син оцу о глави радити.

То је време дошло и минуло, а још горе настало. Немош' помолити носа из куће без бојазни да те из бусије не дочекају и отму, не живот, него и поштење.

Осушио се Љоља кô пророван пањ, али његова висина, његове ручетине и глава сведоче да је био јак у младости. И очи су изгубиле сјај, поцрвенеле и непрестано сузе, па мора да их од часа до часа отаре коштуњавом руком. Тешко му је, кад се сећа своје младости. Озебе га у срцу. Не би жалио да му је остао ко његов. Али жену више и не памти а деца му сва по-мрла. Пошљедњи момак нема три године пуне.

Тако је умовао Љоља и касајући стигао у „град“, како тежаци зову К... у варош, откад су се подигле некоје нове куће и сазидала „велика кућа“, суд.

II.

Сео је на зид, испод смоквића, прама кући и крчми Лазе Мандића. Он се је сећао кад је овај Мандић доселио у К...е. Био је момак код једног трговца. Мало по мало стао је на своје ноге и у двадесет година први газда у месту. И њему је давао да једе и пије у крчми, па оде ораница „попрекуша“, оде четворо волова, оде му „виноградина“. Сад ће и оно неколико уврати земље да однесе и ону кућицу, под шеваром, где заклања главу од кише и буре.

Био је уранио. Код Мандића је све спавало још. Тек је почело белити на вршцима планинским. Мало по мало она нејасна боја свањивања стала се ширити све више прама западу. Врхови планина као да су излазили из магле, чудећи се, румењећи се, кад их је пољубила прва сунчана зрака.

Отворише се, великом, лупом прозори на кући. Заскринуше авлијска врата и стари Мандић изађе на цесту зевајући.

— Добро јутро, Љоља. А што си ти уранио?

— Посли, одговори онај кратко.

Мандић, осредњи, постарији човек, беле косе и проседа брка, лукаво се насмеје.

— Какви посли?

— На суду.

— Сврни, брате. Хош' ли капљицу лозоваче?

— Мртвога питај хоће ли. Мени дај, одговори Љоља. Устане се аљкаво, опирајући се о штап и уђе, за Мандићем, у крчму.

Долазило је мало по мало света из околних села и већином свраћало у Мандића. Пили су ракије и разговарали се. Понајвише је звао суд. Већ у крчми су се инадили да им се распути језик, како ће боље викати у суду.

Мандић је Љољу позвао у страну, па га стао одвраћати да не иђе у суд.

— Боље, брате, да се нагодимо. Дуг је ту.

— Какав дуг? пресече га Љоља. Ја да сам попио у годину дана четири стотине литара вина код тебе? Мани се. Кад се у целој години нисам сврнуо у све десет пута.

Мандић се је смејао.

— Пустити крају то. Боље да се нагодимо, без правде и суда.

— Не ћеш, валај, хоћу ја у суд, па црно јал' бело. Нека ми суд одврати, па част му... а и теби брате.

— Пустит' ћу ти четвртину, наговараше га Мандић.

— Вуци, готови, викао је Љоља. Викао је и смејао се а Мандић донесе политраш ракије и стави преда њ.

Љоља погледа њега, погледа стакоце, удре клештуњавом руком по столу и наточи у чашу.

— Па какав био, жив био.

Сетио се да мора у суд, кад је видео да у крчми нема скоро никога.

Устане и вукући ноге упути се, претећи дугим, чворавим прстом Мандићу. Овај се је смејао тарући брк десном руком, па му довикне:

Сврни се опет амо.

Кад је дошао у суд, где се од стиске света није могао проћући до врата сучеве собе, стаде питати је ли га звао.

Један му тежак рече да јест и да му је пала правда, јер се није одазвао.

Он се протура и уђе у собу, скинув прљаву капетину.

— Ево ме, рече.

— Што је, ко је? викне крештећим гласићем малени грбави судач. Кад је разумео што Љоља пита, викне:

— Нема више, пала правда.

— Ма како то, чудо те снашло, викне смејући се Љоља.

Судач, мислећи да му се руга, викне:

— Ајде ћа, на поље. Зазвони звонце. Дође послужник.

Судач му рече да отера Љољу.

— Идем, идем, Бог те помогâ, говораше Љоља.

— Виде ти, како ме превари лопов Мандић.

Махне руком. „Шта мари“. Силазећи низ степенице суда запева. Упути се прама кући Мандића. Овај га је чекао на вратима.

— Ниси се марио ни мучит до тамо — рече му.

— Беше ми казати, брате, колик си лопов, не би био ни отишао.

Зовне комад печенога и вина па прионе јести и пити.

III.

Опет се крчма напуни света; вике, певања и дима. Ко је био добио или изгубио заборавио и утопио и радост и жалост у вино. Некоји су се још, али слабо, тужили да их је тај и тај преварио, али певање је покривало и оне гласове.

— А што си ти био Љоља у суду? упита Тодор Шарлија Љољу.

— Ја врага — одговори овај.

Онога су Шарлију звали тако по презимену. Право му је име племенско било Шрбац. Звали су га тако, јер је вазда знао ваљано да шара.

— Е па и не марим — Љоља лупне штапом по столу, тако жестоко да су се некоје чаше преврнуле.

— Лакше море — викне љутито један тежак, који је био подбочио главу и замишљен ћутао.

— И не марим. Вуци су, па нека носе. То ми није жао. И не море у сваки земан да су једнаки људи. Ни јаје не сличи јајету.

— Па причај ти што, како је било у твоје доба — викне му Шарлија.

— Свакојако, али је било више вере, више љубави него сада.

— Причај ону од капетанове жене!

Љоља погледа преко ока на Шарлију, намршти чело, па пригне главу и замисли се.

— Е брате, дирнуо си ми у стару рану. Ништа ми није жао у животу што урадох и не бојим се да ће ме, Бог питати, али би био прегорео све ове године живота да ми се није десила ова.

Остали се је свет, на ове речи згрнуо око стола, где је био Љоља и престаде певати.

— Идемо — почне Љоља — нас десетак; у зимње је било доба, негђе пред Божић. Идемо ми на приморје. Лед притиснуо у планини. Немаш чим да ућуташ глад. Куд ћемо? Ајдмо, вели харамбаша Дрча капетану К... у. Код њега ћемо добро стати. Ми у вече њему куц на врата. Ко је? — Пријатељи. Разуме капетан ко је. Отвори. Кад за софром жена му и два туђа момка. Поздрависмо се и поседасмо. Јело се је и пило, па кад је вино угријало главе, и певало. Седим ја до капетанове жене, а до мене један момак. Леп момак. Свако ме зло смело, кад сам ја радио дирати у ону жену. Него онако лепа, ја је потапкам по рамену и уштипнем за јагоде. Кад нешто мене плус по образу. Удари ме онај момак. Ја га омерим погледом. Жао ми га беше. Капетан пробледио кô крпа, а жена више умрла. И ја не би био окаљао руке крви, али харамбаша рече: Удари те, несрећа, брате! Што оно рече, Бог га питао.

— Шта би? упита Шарлија.

— Разнесосмо на сабље све.

— А жена?

— Утече.

Љоља лупне празном стакленицом о стол.

— Дај ракије Мандићу.

Прионе пити, али није певао. Видело се на њему да га је она успомена растужила.

Свет је стао изилазити из крчме. Ко пијан, ко напиток шеврљајући, или загрљени упућивали су се кућама, ојкајући. За свима изађе Љоља. Сунце је било на западу. Наднесе руку над очи, и погледав далеку планину, за којом се је сунце полагаано сакривало, викне:

— К врагу — па, шеврљајући упути се кући.

Dubrovčani braća Đuro i Jakov (Armeno) Baglivi.

Piše Niko I. Gjivanović.

Ove se je godine na 17. pr. juna navršilo dvjesta godina, da je u Rimu prerano umr'o vrlo glasoviti naučenjak i liječnik: Dubrovčanin Đuro (Armeno) Baglivi, brat učenog i poštovanog svećenika kanonika Jakova (Armeno) Baglivi.

O tome liječniku, kojega punim pravom možemo da postavimo uz naše velikane Điva Franova Gundulića i Rudera Boškovića, pošto ga je i cijela Evropa slavila i nazivala „talijanskim Hipokratom“, — o njemu, velim, imamo vrlo lijepu, podulju raspravu iz pera Dubrovčanina, vrsna liječnika i spisatelja, pok. dra. Nikole Selaka, pod naslovom „Život i djela Đura (Armena) Baglivi-a, Dubrovčanina, Profesora anatomije i teoretične medicine na rimskom arhiliceju Sapienza“. (U zagreb. Radu jugosl. Akademije knj. CVII. god. 1891.). Selak je za tu raspravu sakupio što su o tome naučenjaku bili donijeli razni mu dubrovački i inostrani biografi, a uz to je nadodao i nekoje podatke, što ih je našao u Baljivijevim djelima iz liječničke struke.

Prigodom pomenute 200.-obljetnice čini mi se zgodno, da iznesem na javnost nekoje bilješke, kojima će se moći donekle ispuniti gdjekoja praznina u Selakovoj raspravi. Bilješke se ove moje ograničuju na porodične prilike i na djetinjisku dobu braće Armeno-Baglivi.

Prve godine svoga života provela su braća Đuro i Jakov Armeno u Dubrovniku, dok se nijesu, kako je poznato, preselila u talijanski grad Lecce (lat. Aletium ili Lycium, u Apuliji).

Prije no što prijeđem na porodične prilike ove braće, vrijedi istaknuti ovo: Dr. Selak drži, da se je Đuro (Armeno) Baglivi rodio u Dubrovniku na 8. septembra god. 1668., i ako Appendini¹ navodi taj datum nešto drukčiji, naime 10. septem-

¹ Notizie storico-critiche, tom. II. Ragusa MDCCCIII. str. 35.

bra 1668. Selak je za onaj prvi datum, jer ga je donio i sam liječnik Đuro Baglivi u jednoj svojoj liječničkoj disertaciji. Isti taj citat prenosi doduše i Appendini,¹ ali izgleda da tomu datumu ne daje znatnosti. Taj je datum posve ispravan, jer nađoh da ga donosi i matica rođenih dubrov. gradske župe god. 1664-1671. U istoj se matičnoj knjizi nalazi i datum rođenja Đurova brata Jakova, a to je 24. februara god. 1670. Jakov je dakle bio mladi od Đura, a ne obratno, kako donosi Appendini.

Govoreći o porodičnim prilikama naše braće upotrebio je dr. Selak podatke što ih je donio Appendini. A evo što Appendini pripovijeda:² Braća Đuro i Jakov Armeno rodila su se od oca Vlaha Armeno i matere Ane Lupi, koji su se bavili kupovanjem i preprodavanjem robe male vrijednosti; pošto su ovi umrli, ostadoše braća Armeno, još posve malena djeca, sami bez ikakve pomoći, dok se nije za njih zauzela jedna žena siromašna ali plemenita srca; ona ih je uzela k sebi, hranila ih, odgojila ih, te ih dala i u školu Isusovcima. Preko Isusovaca Dubrovčana Rafa Tudizića i Miha Mondegai obznade za darovitog Đura Armena bogati Petar-Andeo Baglivi, liječnik u talij. mjestu Lecce, te dobavi k sebi toga dječaka, koji je bio tek navršio 12.^{tu} godinu. Malo zatim uze k sebi Đurova brata, Jakova, brat Petra Baglivi-ja, kanonik u Lecce. Oni ih posiniše, nadjenuše im svoje prezime „Baglivi“, dadoše ih na talijanske škole, da se izobrazе, te im na smrti ostaviše svoje imanje.

Preci ove dubrovačke braće bili su starinom iz Armenije, pa su zato njihovi potomci obično i nosili prezime „Armeno“ i „Armeni“. Appendini spominje, da se neki Đuro Armeno naselio iz Armenije u Dubrovnik, gdje je i umr'o god. 1665., te bio ukopan u vlastitom grobu kod Domenikanaca, a taj da je imao sina Vlaha, koji je pak porodio braću Đura i Jakova. U državnom arhivu našao sam oporuku Đura Nikole Armena napisanu dne 3/10 1655. a objavljenu iste godine na 9/10. U njoj oporučitelj ostavlja svoje imanje svojoj kćeri Mariji i trima sinovima: Vicku, Jakovu i Vlahu. Taj je dakle Đuro

¹ Appendini ibid. na str. 34. u opasci, što se je, regbi, omaklo pažnji dr. Selaka.

² Appendini, ibid. str. 34 i 35.

Nikole Armeno zbilja djed naše braće, te je umr'o, nakon svoje žene Anice, prvih dana oktobra god. 1655., a ne god. 1665., kako Appendini donosi.

Nakon ovoga možemo da počnemo pratiti obiteljske prilike pomenutih potomaka starog Đura Armena, osvem sina mu Vicka, o kome nemamo daljnjih podataka. Sva su se trojica, biva braća Jakov i Vlaho, kao i sestra im Marija, okučili. Marija se je udala u Dubrovniku dva puta: prvi put dne 7/5 1656. za Vicka Antunova, „špadara“, a po njegovoj smrti, dneva 11/9 1667., za Mata Hlanjevića. Oženio se je i brat joj Jakov Armeno, te je imao bar jednoga sina, Đura „malog“, kako ćemo niže vidjeti. Treći brat, Vlaho, oženio se je u Dubrovniku dva puta: prvi put negdje god. 1662. za Franu, kćer kapetana Ruska Ruskovića, i s njome je imao dajbudi troje djece. Ta mu je žena do brzo umrla, a po svoj prilici i djeca, pa se je na 11/9 1667. oženio drugi put za Anicu, kćer šavca Jakova Antuna Lupi („de Lupis“, i „Antonini“) i Frane kćeri Petra Vukovića.

Tako smo prispjeli do roditeljâ braće, o kojima pišemo. Mati naše braće, Anica Lupi, imala je brata Petra Lupi (zvana i „Antonini“), svećenika, koji preminu u Dubrovniku mlad od oko 30 godina; imala je dvije sestre Marije, od kojih se mlada udade za Ivana Ljifana („Glifan“)-Miljena, i umrije na Pilama dne 8/11 1720.; u bližnjem rodu bio joj je i Andrija Lupi („de Lupis“), svećenik vrlo izobražen, kanonik zavoda sv. Jerolima u Rimu, a taj je bio pouzdanikom dubrovačkog Senata, dopisivao se je sa glasovitim Dubrovčaninom opatom Stjepanom Gradićem, te preminu na Pilama dne 18/5 1691.

O roditeljima braće Đura i Jakova Armeno kaže Appendini, da su se bavili kupovanjem i preprodavanjem robe male vrijednosti. I ot. Serafin Crijević (Cerva) slično ih označiva, veleći „populares erant, et tabernarij, vilium mercium negotiatores“.¹ Rukopisna knjiga savremena pomenutoj obitelji, a to je matica rođenih dubrov. gradske župe god. 1658.-1663., veli god. 1663. o Vlahu Armenu („Zorzi“) da je „officionarius“ (= zanatlija =). Ova je obitelj ipak imala u svojoj kući i svaku

¹ rkp. „Bibliotheca Ragusina“, tom. II. u biografiji Đura Baglivija.

ИСТОРИЧКЕ УСПОМЕНЕ

о сердарима, пуковницима и сопранинтендентима

витезовима Синобадима. * * * * *

Љубомир Нер. Влацић.

Драгим пријатељима
достојним потомцима
витешких својих предака :
СИНОБАДИМА

Филипу п. Јована у Скрадину и Симу Васину у Книну,
трговцима и посједницима

посвећује :

Љ. Н. В.

Породица Синобада.¹

А. Опће црте.

По списима² Архиве задарске године 1568., а по документима³ Архиве млетачке, првих годинâ Кандијскога рата (1645.) српска породица Синобада⁴ напустила је Отоманску државу⁴ и са многобројним српским народом (*con numero considerabile, da numero seguito di Morlacchi*) преселила се у Далмацију те се подложила млетачкој републици, настанивши се у скупу кућа, који се називље Будим, у селу Калашцу, близу Петрове цркве, у данашњој општини Кистањској, котара Бенковачког.⁵

¹ Ову сам радњу написао на основу докумената млетачке и задарске архиве, сабраних од г. Сима Синобада у Книну, узевши у обзир и неке податке, које ми је исти г. пружио.

² А. З. (Архива задарска) 29./5. 1749. I. (libro) V, с. (carte) 20-21 28./3. 1774, I. II. с. 467-468.

³ А. М. (Архива млетачка) 7/8 1727., S. M. (Senato Mar.), f. (filza) 5 и 10./12. 1728. S. M., f. 5).

⁴ „Otklen bješe starina Nakića,
Sinobađa i mlada Radnića,
Već od Bosne i Hercegovine.“

Kačić.

⁵ И тако замијенила турски јарам туђим господством. Уред.

Од доселења свога у Далмацију непрекидно до 1797. г., до пада горде Републике млетачке, поједини чланови дичне фамилије ове (служећи млетачким господарима. Ур.) предводили су народ свој у окршајима, бојевима и ратовима противу Турака, нападача и освајача, опседајући њихове тврђаве, палећи им села, вароши претварајући у прах и пепео, и задавајући им страх по Далмацији и свима крајевима у крви огрезле Босне и Херцеговине (на које вребаху Млечићи. Ур.) У заједници са Јанком Митровићем, сином му Стојаном, са Смиљанићем Петром, Филипом и Илијом, и без њих, Синобади са сабљом у руци у нај смјелијим окршајима, пролијевајући крв своју и допадајући тешка и дуготрајна ропства, прогоњеху Турке и запријечиваху њихова нова продирања у наше земље које бијаху под млетачком.

Република за њихова јуначка и славна дјела и доказе непоколебиве вјерне службе пригрлила бјеше Синобаде као синове и будући јој пријатне биле њихове жртве крви, проливане на славу и корист млетачке државе, награђивала их је, паметно, платама и инвестицијама кућа и земаља, војеним и грађанским титулама и нај вишом чашћу за вјерног поданика млетачкога, наиме: кавалијерством св. Марка. А као што је у породици Синобадовој насљедно било јунаштво и вјерност, тако била је и непрекидна брига Републике, да ту породицу штити, да у потомству сачува њезину успомену и да у насљедство пренесе и добротинства учињена прецима. Тако сатније, са којима су управљали очеви и стрицеви, по смрти њиховој, предате су синовима и унуцима и Сердарство Книнске Крајине, од како је установљено било, увијек се је држало у кући Синобада по жељи генералних проведитора далматинских и Сената, а по обичају, који се је упорављао и у другим нашим крајевима, под млетачким господством, да се та част као и част кавалијерства уздржи у оним кућама, које су их знале стећи.

Међу дичним Синобадима нај храбрији и нај заслужнији бијаше: сердар, пуковник и сопраинтендант витез Јован. Све чести и господства, титуле и власти, даровштине у кућама и земаљама и кавалијерство св. Марка, што су у насљедство прешле каснијим Синобадима, подарила је Република Јовану за његова код Грахова и Книна, Звониграда, Лијевна и Сиња и другамо почињена витешка дјела, на која се посредни и непосредни по-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

томци његови касније позивљу у толиким представкама и молбама, са поносом и хвалама, а са тежњом на признања и награде.

По смрти Јовановој у бици код Гламоча год 1715., Андрија Бутковић бијаше именован пуковником, а Андрија, јединак син п. Јована, потчињен својему оцу, пуковнику и сопраинтенденту Книна, Дрниша и Врлике, остаде и даље сердаром окружја книнског и врличког. Андрија је имао саме три сестре ; Тодору, жену барјактара Стефана Симића, Канду (прозвану Катарину), жену Јована Бутковића и Василију, жену попа Марка Бједова, чију је унучад Доситеј учио у Книнском Пољу 1764. (Срп. Књиж. Задруга, књ. 8, с. 18 и 19). Живио је у заједници са многобројном породицом стрица свога Филипа,¹ капетана народне војске тврђаве Звониграда.

Андрија је умр'о без порода, остављајући за собом удовицу Анастасију. Одлуком проведитора далм. Erizzo, а потврдом Сената, би постављен за сердара книнског 23./2. 1725. Петар, син пок. Вучена Стојисаљевића п. Новака. Петар овај прозвао се је Митровићем по матери својој Марији, која је била кћи п. Илије Митровића, гласовитога српскога јунака. Али неки Јаков Бузи-Синобад, трубач реформоване војске (cornetta riformato), успије молбама код Републике, те га дужд Alviso Mocenigo дукалом 3./1. 1729. постави сердаром на мјесто поменутога Петра Стојисаљевића, прозваног Митровића.

Настаје сада питање : од које лозе потиче Јаков Бузи-Синобад, знаменити јунак книнске крајине ? Је ли он одиста рођени Синобад или бар Синобад по женској лози, или припада италијанској фамилији Бузи ? По народноме предању Јаков је био италијанац, који спријатељивши се са Дамјаном, сином Филиповим, са овим бијаше учинио погодбу, да им кућа буде заједничка, те Дамјановим пристанком пошао у Млетке, примио сабљу у знак сердарства и постао старјешином велике куће Синобада. По другом једном предању Јаков се је оженио са Анастасијом, удовицом п. сердара Андрије, сина Јованова.

Али ни једно ни друго предање, сачувано у кући Синобада, не може се потврдити са документима, које имадемо при руци. Ну ни из списа млетачке и задарске Архиве такођер не може се тачно сазнати поријекло Јакова Бузи-Синобада. У овим списима

¹ А. М. 3./9, 1735., 8. М., f. 960.

разнолики сродствени и одношајни називи придају се Јакову: он себе називље рођаком (cugino) сердава Андрије¹ и трију сестара² Андријиних, а кћери п. Јована; сестре називљу га странним³ (estraneo); проведитор Вендрамин помиње га као сродника⁴ (congiunto) Андријиног; Vallaresso (savio alla scrittura) рођаком⁵ Андријиним; проведитор Grimani вели, да је Јаков био — као и остали — један од рођака од побочне лозе⁶ (trasversali) кћери п. Јована; Sindici Inquisitori веле, да је Јован витез био ујаком⁷ (zio) Јаковљев; проведитор da Riva називље га сином⁸ (sio) Андријиним, и најпослије по списима проведитора Grimani-а Јаков је могао бити или странски или од побочне лозе Јованове.

Из приведених докумената позитивна може се извести: 1) да Јаков није био, нити је могао бити ни Јованов, ни Андријин син и 2) да се је Јаков презивао Бузи (Busi). Позитивно могло би се устврдити, да Јаков није рођен од мушке лозе Синобада. Наше је пак мишљење, да је Јаков био син једне сестре Јованове и Филипове. По смрти Андрије, који није оставио порода, био је Јаков у праву, да наслиједи ујака свога Јована у служби и части исто онако као што је Киријак Деде у сердарству наслиједио ујака свога Илију Митровића, пошто је мушка лоза Илијина изумрла, прозавши себе: Деде-Митровић. Да је Јаков могао бити сестрић Јованов и Филипов, даје се закључити из списка А. М. (види примј. 1, 2, 6), а најјасније из документа А. 3. (в. пр. 7).

Јаков Бузи дакле, било као сродник, или побратим Синобада, да лакше узмогне постати сердаром Книнске Крајине, прозвао се је Синобадом, дочим његови наслиједници називљу се и самим презименом Бузи. Он је прешао становати са великом породицом капетана Филипа, брата Јованова, која је живјела у заједници — патријархално, као што се и данас живи у Горњој Далмацији. Ради војничких својих заслуга, а највише што се је млетачкој влади представио као блиски сродник п. витеза Јована,

¹ А. М. 10./12. 1728 S. M., f. 5. ² id. 24./9. 1735. S. M., f. 960. ³ А. 3. 29./8. 1733. I. V. с. 12. ⁴ А. М. 4./10. 1728. и 10./12. 1728. S. M., f. 5. ⁵ id. ⁶ id. 3./9. 1735. S. M. f. 960. ⁷ А. 3. 29./5. 1749. I. V. с. 20-21. ⁸ А. 3. 28./3. 1774, I. II. с. 467-68.

постао је Јаков сердаром и старјешином Синобадове куће, дачим син Филипов Дамјан са својим синовима хотио је више и радије бавити се економијом, обрађујући многобројне оранице и винограде.

Јован витез Синобад и његов син Андрија, као и Јованов брат Филип и овога наследници све до данашњега дана били су православне вјере; напротив Јаков Бузи, прозвани Синобад, па и даље његови потомци, припадали су римокатоличкој вјероисповјести. Стога сматрати се има заблудом тврдња задарског арцибискупа Карамана, који у своме извјешћу од 10./4, 1754. помиње да је и породица Синобадова, као што је Нонковићева, прешла са православне у римокатоличку вјеру (*Le illustri famiglie Noncovich e Sinobad con tante altre nella provincia, quietamente passate dal serviano al rito latino*).¹ Одиста под Синобадом могао је поменути арцибискуп помишљати једино на Јакова Бузи-Синобада и његове наследнике, замишљајући их, да су потекли од српске православне породице Синобада, мјесто што су они припадали италијанској римокатоличкој фамилији Busi-à.

(наставиће се)

¹ Милаш: Списи о историји прав. цркве далмат., књ. I, с. 318.

POLJICA * * ***Povjesni osvrt o stotoj
obljetnici njihova pada.**

(nastavak)

Ivan Pivčević.

I neka su Mlečić po svaki način htjeli živjeti u miru s Turcima, ovi ipak g. 1645. nenadno navale na mletački otok Kandiju i iz Bosne stanu provaljivati u Dalmaciju. U Dalmaciji stao da im se opire slavni Lunardo Foscolo, pa netom naumio udariti na Klis, k njemu se 27. svibnja 1647. priključili i Poljičani. Foscolove čete ušle su u Klis na 31. ožujka 1648.

Veliki knez, vojvoda, četiri prokuratura, kančelir i dvanaest katunara ili malih knezova, uživali su kod Turaka godišnju nagradu, koju im je i Foscolo obećao uzdržati. Tu su nagradu pod Turcima uživali svi oni ljudi, koji su bili u tim častima i dok su u njima bili. Foscolo je nasuprot, da prištedi svojoj državi novaca, stvar izvrnuo i odredio da tu nagradu uživaju odsele doživotno samo ona lica, koja su toga trenu obnašale te časti, pa i ne bila ponovno na njih birana. I ako tako nepošteno prevareni, Poljičani ipak nijesu samo mirno pretrpjeli tu nepravdu, u nadi da će pomoću Mlečića stresti sa sebe mrsko tursko gospodstvo, nego su se oni obdarenici pokazali i velikodušnim domoljubima. Oni su se naime odrekli jednog dijela tih nagrada, da se tom svotom pomože narodu, koji je bio osiromašio za tog rata i dugog turskog gospodstva.

Poljičani se što više nijesu ustavili ni tu. Mletačke su se blagajnice za tog rata bile strašno ispraznile, te se u Mlecima prodavalo i plemstvo i sve ine časti i dostojanstva samo da se smogne novaca, pa se zato god. 1651. i Poljičani obvezaše da će plaćati Mlecima danak od 200 groša.

Rat se i dalje nastavljao i Poljičani mu gorljivo sudjelovali, dapače se mnogi i u Dalmaciji i na Kandiji istakli i odlikovali, a za svu svoju hrabrost kao i za novčane žrtve dobili

su za nagradu to, da su ih Mlečići, iza dovršena rata pri razvodu međa god. 1671., i opet ostavili pod turskim gospodstvom.

Poljičanima je, istina, sultan bio oprostio njihovo odmetništvo za tog rata, jer držao da je istomu kriv jedino njihov veliki knez Sinovčić, koji je zato morao i pobjeći iz domovine, ali im nijesu tako oprostili i amošnji Turci, kojima su oni zadali toliko jada, pa su ih sada zato globili i haračili na sve moguće načine. Toga rai utjecali su se Poljičani sultanu u Carigrad i molili ga za pomoć. On je izdavao fermane na njihovu zaštitu, ali sve to ništa ne pomoglo, jer im se amošnji Turci ne pokoravali. Nije stoga nikakovo čudo da su se Poljičani i opet odmetnuli, netom je ponovično god. 1683. planuo rat između Turaka i kršćanskih vladara. Naši su već u rujnu i listopadu te godine bili istjerali Turke iz raznih utvrgjenih mjesta po Dalmaciji. To je napokon i sklonilo i Mletke da u veljači 1684. godine navijeste Turčinu rat, te je bilo naregjeno općem providuru Lovri Donato da porazdijeli megju narod bojnih sprava i zaire, kao takogje da im odredi i vogje, pod kojima će se boriti, pa je upravo tek sada i nastao strašan i krvav rat. Naši zaplijene tursku karavanu, koja je hodila iz Bosne u Spljet i zarobe u samu gotovu novcu do dvjesta hiljada dukata. Turci se na to oboriše na Krajinu, ali moradoše uzmaknuti razbijenih glava, a Poljičani im pod vodstvom Janka Marijanovića, oteše još i Zadvarje.

U ožujku godine iza ove, t. j. 1685. spremao se providur Petar Valier da udari na Sinj, a Poljičani megjuto navalije na Nućak i osvojiše ga. Valier je udario na Sinj, ali je bio potučen. Kad se Turci dali za njim u potjeru, dočekaše ih Poljičani iza Klisa i strašno ih razbiše. Rasrgjen stoga bosanski paša naredi Poljičanima da se odmah povrate na tursku pokornost, a oni za odgovor pomogoše odbraniti tvrgjavu Zadvarje, kada je na nju malo kasnije bio navalio hercegovački sandžak.

Da se osvete Poljičanima, provališe dne 4. srpnja 1686. Turci u Dolac, na broju ih šest do sedam tisuća, te ga opljačkaše i popališe. Navalala je bila iznenadna i neočekivana, pa nijesu našli nikakova otpora. Nu sve, što izbjeglo toj bujici, sakupilo se u vrleti mosorske, a k njima uto pridošlo i drugih Poljičana. Sakupljeni porazdijelili se u dvije čete. Jedna skokne

naprijeda da zakrči neprijateljski umak, a druga udari na nj sučelice pa, uhvativši ga među dvije vatre, grozno ga razbiše. U tom junačkom okršaju osobito se istakao pop Juraj Pezeljić koji odsiječe mnogu tursku glavu, ali i sam pogine pogogjen turskim tanetom u prsa. On je bio vogja jedne čete pa kada je, smrtno ranjen, pao na zemlju, da mu se drugovi ne bi jadu dosjetili i prepali, poviče im neka tjeraju dalje, dok on priveže oputu na opanku, koja mu bila pukla. Tom prilikom odlikovale su se i dvije mlade Dočanke, a to Mare Žuljević i Bare Lekšić, koje su prostim kosorom u ruci branile i svoju domovinu i svoje poštenje.

Nasljedniku Valijerovu, Jerolimu Kornaru, nasmijala se bojna sreća. Uza nj listom pristali svi Dalmatinci, a nikad ga ne ostavljali ni Poljičani koji su se, kako on sam ispovijeda, uvijek i na svakom mjestu odlikovali. Njihova se zastava prva zalepršala na zidinama Sinja, kada su na nj 25. rujna 1686. zajurišali, a tako su se na osobit način istakli i kod zauzeća Norina i pri pot vatima kod Čitluka i Gabele.

Rat je trajao sve do godine 1699., kada je 26. siječnja u Karlovcu bio sklopljen mir.

3. — U tome miru napokon su se i Poljica istrгла ispod turske vlasti, pa su od tog trena ostala uz Mletke sve do njihove propasti.

Godine 1651. Poljičani su se, kako se vidjelo, bili obvezali da će plaćati Mlečićima danak od 200 groša na godinu. Kako su Poljica po Kandijskom miru ostala u vlasti turskoj, pitanje o danku bilo zaspalo i nijesu ga više probudili sve do god. 1705., kada je opet taj danak od Mlečića svojevoljno i usilnički bio ustanovljen na 300 groša godišnjih, ali ga Poljičani nijesu nikad ni potpuno ni redovito isplaćivali.

Uto su Turci ponovno god. 1714. navijestili Mlečićima rat i na njih sa dvije strane navalili. Tursko je naime brodovlje zaplovilo put mletačkog poluotoka Moreje, a bosanski paša provalio u Dalmaciju. Mleci nijesu bili spremni za taj rat, pa sve svoje sile, što ih mogoše sabrati, odaslaše k Moreji a Dalmaciju, kao gotovo uvijek, pripustiše samoj sebi. Strah, da bi Turčin i opet mogao ovladati, podiže na nj listom sve Dalmatince, a Poljičani i ovoga puta osvjetlaše lice.

Turei su najprije opsjeli Sinj u srpnju 1715., a kada se je otole njihova jedna četa, jedno ih dvije tisuće, zaletjela gotovo do Klisa, dočekaše je tu Poljičani i Spljećani pod generalom Emom te je razbiše i oteše joj sav plijen. Isto tako odlikovaše se Poljičani i u lipnju 1717. u provali na Mostarsko blato, ali najviše zasluga stekoše otjeravši ispod Sinja bosanskog pašu, koji je u srpnju 1718. na nj nenadno bio navalio, u trenu, kada je sva mletačka vojska bila otplovila put Albanije. Opći mletački providur Alviže Moćenigo ispovijeda otvoreno da se Poljičani nijesu samo odlikovali u spomenutim okršajima, nego takogje i u svima ostalima zgodama ratovanja.

Ovaj je rat svršio mirom u Požarevcu dne 21. srpnja 1718., pa je po njemu Dalmacija dobila one iste granice koje i danas ima, a to su bili takogje i posljedni trzaji turske sile, koja još opstoji.

GLAVA III.

Poljica pod austrijskim pokroviteljstvom.

1. *Pad Mletaka.* — 2. *Neredi po dalmatinskim gradovima.* — 3. *Dolazak baruna Rukavine.* — 4. *Ustav.* — 5. *Sagjenje duhana.* — 6. *Poljički iseljenici.* — 7. *Stavnja.*

1. — Kada je gotovo sva Evropa bojak bila sa Francuskom, koja bila smakla svoga kralja, Mleci su htjeli da ostanu postrance, ali mladi pobjedonosni general Napoleon počeo dirati i u njihovo zemljište, a to je napokon nagnalo i *Sinjóriju* da se makne i počne misliti na svoju obranu. Ona stoga pozva u svoju pomoć i Dalmatince, koji se odazvaše u veoma veliku broju. I Poljičani su tada poslali svoju četu koja je, stigavši u Mletke, bila odregjena na stražu duždeve palače. Sve pripreme nijesu koristile ništa, jer većina mletačkih plemića bila zanesena za Napoleonom i upita onim novim mislima, što se širile iz Francuske, pa su 12. svibnja 1797. zaključili, da se dotadanja aristokratska vlada raspusti i zamijeni novom pučkom. Nato su bili otposlani svojim kućama svi dalmatinski, pa i poljički vojnici.

2. — Dalmatinci se nijesu smatrali dužnim slušati tu novu vladu, a megjuto se doznalo da tajnim ugovorom, što su ga bili sklopili Napoleon i njemački car Franjo, koji je u isto vrijeme bio i ugarski i hrvatski kralj, sva je Dalmacija i Istra

imala pripasti Franju kao ugarsko-hrvatskomu kralju. Kako je i po Dalmaciji bilo ljudi, i ako ne mnogo, koji su naginjali za Napoleona, dočim je većina pristajala uz Franja, dogodilo se, da su po dalmatinskim gradovima nastali strašni neredi, za kojih se prolilo mnogo krvi.

3. — To je potaklo svjesnije Dalmatince da su odašiljali kralju Franju poslanstva moleći ga da bi čim prije poslao svoju vojsku, koja će učiniti kraj tim krvoprolićima i uvesti red. Nato je bilo naregjeno barunu Rukavini da odjedri s vojskom u Dalmaciju. Rukavina je stigao u Zadar 5. srpnja 1797. i bio svečano primljen, pa je otele nastavio put niz ostalu Dalmaciju i svagdje bio lijepo pričekivan, a napokon je dne 17. istog srpnja stigao u Omiš. Kada je primio zakletvu vjernosti od Omišana, prešao je u sjemenište u Prijeku, gdje ga je dočekao veliki poljički knez Marko Žuljević sa svim stolom i sa dvanaesticom malih knezova, pa su se i oni zakleli da će biti vjerni kralju Franju, a Rukavina im obećao (!) da će uzdržati netaknute sve njihove stare pravice i povlasti, pa je tada odjedrio naprijed niz Dalmaciju.

4. — Kad je Rukavina tako obredao cijelu Dalmaciju bio je poslan u Zadar grof Thurn da upravlja pokrajinom. I k njemu je došlo jedno poljičko poslanstvo da ponovno prisegne vjernost i da isprosi potvrdu starih poljičkih povlasti. Grof je Thurn to i obećao, ali nije kasnije održao svoje riječi (!). Kako je krnjio povlasti drugih Dalmatinaca, tako je okrnjio i poljičke. Poljičani su se iznebušeni posljednim dogagjajima zakleli da će se držati toga novoga reda, ali kada su ga na miru proučili, opazili su da je taj novi austrijski pravilnik u mnogočemu krnjio njihove stare povlasti i uredbe, pa su se protiv svega toga pritužili. Nato je 13. travnja 1799. bio izdan za Poljica novi pravilnik, iz kojega je izostalo sve ono, na što su se Poljičani bili pritužili.

5. — Austrijska je vlada odlukom 10. prosinca bila zabranila slobodno sagjenje duhana po Dalmaciji, pa je htjela da ta naredba vrijedi i za Poljica. Poljičani nasuprot, koji su svoju domovinu smatrali slobodnom knežijom pod austrijskim pokroviteljstvom, nijesu htjeli znati za tu naredbu, pa su se i protiv nje utekli dokazujući kako je ta naredba i nepravedna i pro-

tivna njihovim povlastima. Vlada je pomno proučila njihov utok i uvjerila se da Poljičani imaju pravo, pa im dozvolila da mogu i odsele slobodno saditi duhan ali samo za svoju potrebu.

6. — U više prilika iselilo se je iz Poljica mnogo svijeta, bilo plemića bilo pučana, i nastanilo se po raznim mjestima Dalmacije. Svima tima iseljenicima bilo je zajamčeno od mletačke vlade, da će biti smatrani kao urogjenici onih mjesta, u kojima se nastane, pa stoga da će biti podvrgnuti jedino onim teretima, kojima su podvrgnuti i starenici istih mjesta. Dogodilo se s vremenom da se mnogi pučani stali izdavati za poljičke plemiće, što je bilo na uštrb pravih plemića toliko poljičkih koliko i onih mjesta. Vlada je htjela ukinuti taj nered, pa je naredila velikom knezu Marku Žuljeviću da joj prikaže tačan popis svih poljičkih plemića, koji su se nastanili po raznim dalmatinskim mjestima. Žuljević je prikazao traženi popis, ali nije bio tačan, a vlada tada ne htjela više nijednog poljičkog iseljenika priznati plemićem. Oni su se tada obratili na poljički stô s molbom da se zauzme za njih kod vlade, te je novi knez Mate Mihanović prikazao tačan popis iseljenih plemića, a vlada im je odlukom 3. rujna 1799. priznala sve stare povlasti.

7. — Vlada je god. 1803. htjela da po svojoj Dalmaciji, pa i u Poljicima, provede stavnju. Tim uopće nijesu bili zadovoljni Poljičani, a neki knez Mihanović i svećenik Struić stali dapače protiv te nakane vladine buniti narod ne samo po Poljicima, nego i po okolnim mjestima. Bilo je naradjeno da obojica budu uhapšena, ali ih nijesu nikako mogli naći, pa se je stvar tako rastezala sve do god. 1805. Te je godine buknuo opet rat protiv Francuske, a u nj se uplela i Austrija. Vlada je nato ponovno pozvala velikog kneza da sabere u Poljicima trista vojnika, koji će zajedno sa ostalim Dalmatincima poći na ratište u Italiju. Protiv te odluke prikazali su Poljičani utok dokazujući, izmegju ostaloga, i to da oni nijesu nikad izlazili na rat vanka Dalmacije, osim kada su ono god. 1797. svojevoljno pošli u Mletke, pa stoga mole da ih se i sada ostavi na posadi, ma gdje bilo, u Dalmaciji.

Bilo im je, istina, i to dozvoljeno, ali je megjuto sudbina Dalmacije, pa dosljedno i Poljičâ, bila već drukčije rij šena.

О текстилној индустрији неолитскога доба у нашим крајевима.

(свршетак)

Пише Јелица Беловићева.

Врло су знатне неолитске прегаче. Има их шараних као табла од шаха, са ромбичним пољима, а ова су испуњена наизмјенце са по два или четири убода, који су на кипу изведени помоћу цијевастог инструмента (можда сламе или трске), а налик су на „вез на буше“. Има их украшених са двије угласте спирале, које једна у другу захваћају и од којих је једна испуњена такођер онаквим убодима као на прегачи са орнаментом табле од шаха (Schachbrettmuster). Исте те орнаменте пренијели су онда и на посуђе.

Неолитско доба приказује своје кипове (особито старије) у натуралистичком правцу. Под строгим стилем и натурализмом ваља у овој прилици разумјети принцип по којем је људско тијело, и све што је на њему, (дакле одијело особито) представљено у пластичним израдама тако, да су поједине појаве из природе добиле у њиховој представи на кипу сталне облике, који се само на одређеним мјестима на кипу примјењују. Облици одијела и накита нијесу нити су могли бити вазда вјерна копија правога одијела, они су већином шематичке, а често пута и скраћене представе. Али се ти облици у строгом (старијем) стилу никада не налазе на мјестима, гдје би њихово значење било без смисла или би имало чак супротан смисао. Касније у новијем стилу тих налаза видимо да из тих натуралистичких првих облика често постају слободни декоративни облици и фигуре, које умјетник употребљује по својој вољи не држећи се више натуралистичке вјерности. Меће их гдје му драго, на посуђе као и на разна мјеста код кипова, па у тој фази сваки орнаменат на кипу не означаје више вазда уједно и вјерно приказивање ондашње ношње, као што је то код старијих кипова неолитскога доба. Дакако да нијесу вазда тако слободно накићених кипова ни у новије доба радили; строгога натурализма има и у метално доба још, али их потискују производи слободнога стила.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

И тако видимо, да су и те тканине и то одијело па орнаменти из неолитскога доба, које сматрамо као нај старије тканине, да су и оне од правога почетка већ далеко удаљене. Овој текстилној савршености неолитскога доба претходила је без сумње епоха једноставнијих почетака, без везених огрлица, без прегача са ресама, без везених оплећница и пџсова, шараних ногавица и чарапа.

* * *

Неолитско посуђе даје нам још доказа и за другу врсту текстилне израде, наиме за плетење (Flecherei). Тачно проучавање орнамената на врату неких шоља може нам послужити за објашњење извјесних орнаменталних појава, које су натуралистички приказане, а њихови цртежи живо нас сјећају на изразе од животињских и биљних влакана као и самих биљних стабала (прућа), које су плетењем постале. Отиске тако израђених рогожина на днима посуђа нашао је др. Васић доста у ископинама Србије из неолитскога доба, па им слике доноси у напоменутом дјелу. Вјештина плетења одијела (Stricken) и плетења кошара и рогоза (Flechten) бијаше дакле позната и неолитичарима наших крајева.

Са кипова гдје су такви орнаменти означивали одијело, пренесени су као апстрактни мотиви (у истој техници) и на суђе („троугли испуњени косим урезима“).

- Неолитичарима бијаше познат и рад са нанизаним шкољкама и ћинџама у име накита. Такове су низове носили око тијела у висини бедара, а испод њих ниже долази одијело. (Н. Schmidt назива те низове „Perlenschnüre“ — низови бисера). Кипови износе округла удубљења, која лијепо приказују ту ношњу. Послије су ти низови удубљења прешли такођер у орнаментику посуђа.

Занимљиво је и то опажање археолошко : сви орнаментални мотиви (осим спирале) припадају у неолитско доба оној групи орнамената, који стоје у свези са орнаментима вјештине ткања и плетења, или су у њој чак и постали. То је исто утврђено и за мотиве т. зв. врвчасте керамике (Schnurkeramik) али и орнаменти т. зв. тракасте керамике (Bandkeramik) налазе се такођер у ткању и плетењу. Вјештина ткања и плетења извор је

дакле орнаментике уопће. Заједничко поријекло мотива обају група јасно доказује, да су ти мотиви на керамичке производе преузети из других људских вјештина, а нарочито из вјештине плетења и ткања, које су много старије од вјештине грађења земљаног сућа (Conze, Kekulé von Stradonitz, *Archaeologischer Anzeiger*, 1880 и други, Васић и други).

Што више, неки археолози веле, да и мјеста, на којима се на посућу стално виде орнаменти, имаду значење накита, који се на живом људском тијелу носио о врату у облику ојрлице (антропоморфно посуће) или другог одијела. То мнијење ипак није усвојено од свих учењака, јер води до апсурдних закључака.

И исти компликовани мотив „спирале“ (и данас у нашим кнајевима много употребљиван на резбарије и на вез по сукну) имаде своје постање из неолитског доба, а са кошарица плетених (од сламе или других биљних стабљика), у спиралу савијених. На ободу сућа орнаментованог спиралом видимо кривулицу (та је остала и уз везове ове врсте), а то има да нам прикаже везу (Zick-Zacklinie), која је биљне дјелове плетене кошаре у скупу држала. Да су се у оно доба заиста плеле кошарице и рогожине, видимо и по многим отисцима таквих радова, а ти су отисци на спољашњем дну сућа остали (без намјере лончарева). Спирале као орнаменти на поклопцима сућа одлично илуструју теорију о постанку геометријских орнамената из саме тектонике разних људских вјештина, особито плетења и ткања. У плетењу (Flechtereі) је спирала обично споредан технички производ, али на посућу појављује се као потпуно самосталан орнаментални мотив. Видимо га послје у разним ликовима у поступном ослобађању спирале од њезинога техничког поријекла.

Лик спирале добива се не само плетењем кошарица (Flechtereі), него и плетењем одијела, кеса, торби, накита, (Häkelei). А да је било игала на куку (и то врло финих) већ онда, кажу нам археолошке збирке такођер. Ову праву округлу спиралу окренули су доскора и у угласту ради примјене тога мотива код ткања. Из угласте спирале развио се онда меандар, али нешто послје. Спирала је постала орнаменталним мотивом (још у неолитско доба) **нај раније у нашим крајевима** (и њима сусједним) па се је ту и у везу нај савршеније развила и нај дуље

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

одржала у посве засебним, од остале Европе до данас не употребљеним, мотивима строге традиције (Везови гајтаном и златним ширитом на мушком одијелу јужних Словена), везови веругани (бијели вез на кошуље и повезаче), везови прошивићем по сукну (грађа). Народ их зове: „водице“, „вукаши“, „словаши“, „куке окренуте“ итд.

Да је у неолитско доба било не само доста и разлога ткања, него и везива, види се лијепо по орнаментици кипова (идола). Огрлица није ту округла т. ј. рецимо низ шкољки, него је правилан трокут са врхом између обе груди, а на многим киповима ту је црвена боја ударена. Такав је могао бити само вез на отвору горњег одијела, а тај се крој и данас кроји.

Је ли било агрикултуре у неолитско доба? Свакако о томе су новији археолози на чисту. Агрикултуран народ знао је за лан и конопљу одавна. Али што нам није остало правих окамина ткања из тога доба, није чудо. Материјал је сагњео дошав у земљу, воду или влагу. Тим је занимљивији овај ријетки примјер окамењене тканине, нађен у Гапској код Шида.

MIHO PRACAT * * * * *

naj veći dubrovački bogataš i dobrotvor.

(nastavak)

piše A. Vučetić.

I o Mariji, kćeri Toma Brailona, prvoj Pracatovoj ženi, našli smo podataka, te vrijedi da ih priopćimo. Po njenu testamentu napisanu 22. maja 1551. na Lopudu, testamentu, koji je bio predat sucima u Dubrovniku i upisan u knjigu testamenta 4. juna i. g., razumije se da je ona umrla između 22. maja i 4. juna 1551., dakle malo više nego mjesec dana prije no što se naš Miho oženio za Vieu oko 8. jula. Stijepo Aligreti Kosan, koji je s Nikolom Primi Šaruljom bio svjedokom, predao ga je u notariju.

Marija zove svoga muža *Michele di Paolo Prazatouich*. I njegov brat Dživo zabilježen je u knjigama notarije ovim prezimenom. Ali imamo raznih načina, kojim je pisano Pracatovo prezime. Miho u testamentu dao je pisati Prazzati, a po knjigama notarije imade i drugih oblika, biva: Prazzatti, Prazati, Prazzato, Prazzatto, Prazzatoich, Prazatouich i Prazatiuich.

Znamenito je da je testamenat napisan na Lopudu, to je znak da su 1551. god. Miho i njegova žena bili još nastanjeni Lopudu, dajbudi prevremeno.

Marija nije bila bez ništa, jer je ostavila četvrti dio svoje prije mužu, ma i da ne kaže u čem je sastojala. Ostavila mu je također *lo cofano* (kovčežić). Mnogo ipak nije imala, jer napominje pojedince komade odjeće koje ostavlja drugim. To bi bio možebit znak, da Pracat nije bio još toliko bogat, jer po svoj prilici bio bi što darovao svojoj ženi, a ona to napomenula u testamentu. Marija je imala ipak nešto zlata, što će joj biti dijelom darovao muž. Zlato i dragocjene stvari, što ona sve nabraja, sastojalo se iz ovih komada: niz sitnog bisera, koji ostavlja Gospi od Spilice na Lopudu; kraliješ od koralja označen (na slavocima?) srebròm, bijeli kraliješ od kosti, tri zlatna prstena: jedan s modrim kamenom, drugi s rubinom a

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

jedan debeli sa monogramom M. P., gdje P izlazi iz sredine slova M (Marija ? Miho ? Pracat). Između komada odjeće vriedno je napomenuti da je jedan bio postavljen jagnječim krznom.

Marija je bila u ljubaznoj vezi s rodbinom Mihovom, jer se spomenula nje u testamentu.

Po Mariji, ženi Pracatovoj, doznajemo da se i njegova majka zvala Marija i da je još bila živa 1551. godine, kao što je još bio živ Pracatov otac, jer mu je ostavila komad odjeće da je za sebe prekroji, a njegov otac tri mjeseca prije bio je prodao svome bratu jedan karat broda; to nas sve napućuje da držimo da Miho nije još bio star i da nijesmo daleko za-bludili, kad smo približno ustanovili godinu njegova rođenja.

Marija napominje i svoje službenice: biva Maru, koja je prije bila u službi i možebit ona o kojoj Miho kaže u svom testamentu da se udala za Ivana Radova kovača; napominje i drugu službenicu, koja je iza nje bila, biva Dživanu Radonjinu i Katu kćer Nikole Biligvere (Biliguerra).

*

Ako je Vica, druga žena Pracatova, pripadala porodici brodovlasnika i kapetana, i Pracat je bio potomak vlasnikâ i kapetanâ brodâ. I uprav jedna isprava, na koju ćemo se kasnije svrnuti, dokazuje da je Pracatov otac imao karat broda, a više isprava dokazuje da je Pracatov stric, Dživo, bio pomorski kapetan i vlasnik broda i da se bavio pomorskom trgovinom, i sam do duga brodario. I Dživov sin, Frano, bavio se jednako pomorskim i trgovačkim zanatom. Ambjenat je dakle, u kojemu se Pracat rodio i živio, stvorio i odgojio u njemu pomorski i trgovački duh; on je bio dakle pomorac i trgovac već po atavističkom nagnuću. Počnimo od Mihova oca, Pava Paskova. On je imao jedan karat u brodu, koji se svao S a n P a o l o (Sanctus Paulus), te ga je prodao tek 16. februara 1551. svome bratu Dživu, a Dživov sin, Frano, zapovijedao je tim brodom.*

I Dživo, stric Mihov, kako rekosmo, bio je vlasnik broda i kapetan, te je brodario i trgovao, te još i uživao povjerenje

* Div. Not. 1551. pod tim danom.

drugih ljudi kao imućan čovjek. To dokazuje više isprava u *Diversa Notariae* iz godine 1539., 1540., 1541., 1542., 1543., 1550. i 1551. Tako mjeseca oktobra 1539. Baro Bratuti, Dživo Antunov Gozze i drugi osiguravaju svoju trgovinu u galeonu Dživa *Prazatiuicha* (Pracata) za put iz Dubrovnika u Aleksandriju. Iz nekih isprava iste godine i susljednih vidi se da je sam Dživo zapovijedao svojim galeonom; dvije su od 9. i 12. decembra 1539., dvije su od 4. i 30. februara 1540., jedna od 4. februara 1541.; po onoj od 4. februara 1541. u jednoj asikuraciji ugovarao je Andeo Marinov kao Dživov poslovač. Dživo je po ispravi od 23. maja 1542. za pomorsko trgovanje bio ugovorio društvo sa Franom Lučinim, patronom broda, za putovanje do Jakina i za povratak od toga grada u Dubrovnik i za dalja putovanja po volji obe dvojice. Za društvo ustanovljeno je bilo više uvjeta; između njih je prvi da jedan ima pustiti drugoga da se prvi nakreca i dotle obustavi svaki dogovor za krecanje. Ko će prvi krecati, imalo je odlučiti ždrijebanje, biva: imala su se baciti u klobuk imena njih dvojice, te onaj ima prvi krecati, kojega ime bude izvađeno iz klobuka. Znamo i za dio trgovine što su oni tada ukrećali, jer uprav mjesec dana dočnije, t. j. 23. juna te godine Miho Vukosalić Bankić osigurava vosak i pamuk (*cere e cotoni*), što je ukrećao u brod *Dživa Prazatouicha* i u *drugi brod* za Jakin. A ima isprava od 12. jula 1543., po kojoj je Dživo i tada zapovijedao brodom, te još 24. septembra 1451. g. osigurava se trgovina u njegovu brodu.

Da je Dživo trgovao i imao novaca, dokazuje isprava od 15. maja 1542., kojom on sam očituje da je bio dao avgusta prošle godine Avgustinu Nale Marinovu 600 zlatnih škuda za kupnju trgovine u Londonu, te budući izgubio ispravu, proglašuje ju ništetnom, da je ne bi kogod zloupotrebio.

Dživo kao pomorski kapetan i trgovac i kao imućan čovjek uživao je povjerenje u svojih građana. Ovo nam je dokazano ispravama od 17. i 18. decembra 1550., po kojim je on jamčio za gospara Draga Martolićina Červu prama Luci Ivanovu Vuletoviću za ukupni iznos od 22 dukata i 5 grošića.

Dživo je nastojao da mu i sinovi otidu za njegovim stopama, biva da postanu trgovci i pomoreci. O sinu Pasku već

smo pripovjedili što je bio odredio glede toga u svom testamentu. Ali smo otkrili da je okrom sina Paska, koji je napomenut u genealogijama, imao i drugog sina po imenu Frana, kog smo već naspomenuli, koji nije nipošto naveden u genealogijama. O njemu možemo navesti nekoliko posve novih podataka, koji i u njemu potvrđuju atavističku osobinu Pracatâ, biva naklonost na pomorstvo i trgovinu. Frano je bio naime dobar pomorac i trgovac. Već smo pripovjedili da je 1551. (16. februara) zapovijedao brod *San Paolo*, kad mu je otac, Dživo, još brodario. Frano bješe njegov punomoćnik, jer kao njegov sin i punomoćnik, zajedno s Vickom Santa Marina, 1543. g. priznaje Josipu *Bambalo, Hebreo di Lepanto* (Bambalu, žudelu iz Lepanta) da su primili od njega 250 dukata za otkup Josipa *Curatino, savonese* (iz Savone). Između Frana i gospara Miha Klimova Gozze bješe mnogo kasnije nastala parba zbog posala. Frano ne doživi nagodbe s ovim vlastelinom, jer umrije između 16. februara i decembra 1551., a nagodbu mu ugovori rečenog mjeseca i godine otac iza njegove smrti.

Frano dakle umrije prije oca, kojemu ne ostade nego sin Pasko, te možemo tvrditi da Dživo nije bio sretan u svojoj djeci, jer Frano, koji je bio valjan, umrije prije njega, a o valjanosti svog drugog sina Paska, Dživo je izrekao sumnju svojim testamentom. Nego i o Pasku otkrili smo jedan podatak, biva da nije bio zakonit sin Dživov, nego samo naravni. Ali uslijed molbe Dživove papa svojim pismom od 14. okt. 1550. legitimovao ga je a otac mu dade ovo pismo uvrstiti u Diversa not. 16. februara 1551. uprav, kad je kupio u svog brata onaj karat broda. Po ispravama u arhivu ženi Paskovoj bilo je ime Kata, te po smrti njena muža Miho se Pracat za nju brinuo po naložima testamenta Dživova, jer npr., kako je zabilježeno, dao joj je 23. jan. 1591. dvadeset škuda za razne potrebe; takih bilježaka ima više.

Vidjeli smo po testamentu koliko je Dživo imao povjerenja i naklonosti prama Mihi Pracatu i da je sam do duga bio po moru i u trgovini, vidjeli smo takoder da je i otac Mihov imao karat u brodu *San Paolo*. Iz ovih prilika možemo izvesti da nijesu tuđini poslali Miha prvi i drugi put na more onda, kad ga je imala stići nesreća, da pred samim Lopudom razbije brod, nego da su to bili njegov stric Dživo i njegov otac Pavao.

SLIKAR VLAHO BUKOVAC.

Piše A. Vučetić.

I.

Prigodom, kad je Dr. Pero Čingrija navršio sedamdesetu obljetnicu svoga života, naš umjetnik Bukovac naslikao mu je portret, koji je izložen u dvorani općinskog vijeća u Dubrovniku. Mnoštvo posjetilaca divi se sada ovom remek-djelu našega Bukovca. Slika prikazuje Čingriju, gdje sjedi, u naj vjernijoj i jednostavnoj istini bez ikakva manijerizma, kojim se po mažu manje vješti umjetnici. Iz slike Čingrija se živ vidi u svojoj naj prirodnijoj pojavi. Slika je svijetla na svijetlom polju, u istoj dvorani izrađena, a ipak svjetlost na mesu osjeća se potpuno kao u naravi toliko, da svak ko je vidi poklikne: Eno ga!

Ova nas prigoda pozivlje da kažemo nešto o životu i radu našeg umjetnika.

Bukovac se rodio u Cavtatu, blizu Dubrovnika, 1855. god. Od djetinjstva pojavio se u njemu umjetnički dar. Otide u Ameriku, te vrativši se pođe u Pariz da uči slikarstvo u glasovitog slikara Aleksandra Cabanell-a, u kojega ostade tri godine, i imao je sreću da u prvoj godini učenja vidi jednu svoju sliku primljenu u Pariski Salon, odlika izvanredna za jednog učenika. Ta je slika srpskog predmeta i predstavlja: „Crnogorka na obrani“, koju je on darovao biskupu Strossmayeru. To primljenje bješe u dobri čas i sretan početak za mladog umjetnika. Od 1877. do 1893., dok je živio u Parizu, svake godine po dvije njegove slike bjehu primljene u pariski salon. Ima još ljudi, koji se spominju njegove „Mala Crnogorka“, koju je kupio knjaz crnogorski, „Madame Rathbone“, „Contessa de Binagoreu“, „Tri djevojčice čine tapecariju“, „Mitropolit Ilarion Crnegore“, „Plus heureux qu'un roi“, „Crnogorka au rendez-

Vous“, „Mlada ropkinja“ i mnogih drugih. Ima još ljudi, koji se spominju one lijepe slike „La grande Iza“, izložene također u Salonu, koja je otkrivala ozbiljnost misli, vrijednost kompozicije i ispitivanje boja, te pritegla na sebe tako iznimnu pažnju, da je novine obasipahu hvalama.

Bukovac, pošto dovrši nauke, življaše u Parizu još četrnaest godina radeći kao slikar. Iz Pariza se preseli u Zagreb, gdje ostade pet godina od 1893. do 1898. Zatim je živio u svom zavičaju do 1902. Iz Cavtata pode u Beč, gdje ostade godinu dana. Napokon je namješten 1903. kao profesor u češkoj akademiji lijepih umjetnosti u Pragu.

Naš Bukovac odvađa i kao portretista i kao slikar kompozicija, a može mu se bez laskanja kazati da je jedan od naj prvih između svih naj boljih portretista u našoj monarhiji. Da je ovo istina, dokaz je, što su mu uz našeg Vladara Fr. Josipa naručili slike mnogi drugi vladari i visoko položene ličnosti u Evropi. Stoga ne ćemo pretjerati, kad kažemo, da naš Bukovac može biti nazvan slikar krunjenih glava, jer je izradio sliku Nj. V. Frana Josipa I., Jelene, sada italijanske kraljice, kralja Milana i kraljice Natalije, kralja Aleksandra i kraljice Drage, Petra I., sadašnjega srpskog kralja, Nikole I., knjaza crnogorskog, i njegove supruge knjaginje Milene; naslikao je nadvojvodu Leopolda Salvatera i knjaževića crnogorske Danila i Mirka.

Osim mnoštva običnih portreta, koje je izradio u Francuskoj i Engleskoj, kako i u našim zemljama, spomenućemo portrete ovih odličnih gospoda u Engleskoj: Madame le Deux iz Liverpula, madame Bagshau, madame Mitchell i madame Fox; u Hrvatskoj: barunice Vranicany, madame G. v. Pongratz, kontese Buratti, m. Fischbach, Farkaš, Berger, Siebenschein, Turković, Crnadak, de Miletić, Andrasy, Đalski, prekrasne gospode Janušić i svoje supruge Jelice; u Beču sliku gosp. barunice von Löwenthal, kojoj se toliko dive, gospode Urpany, Parisini, Vuković, Berks i Friebeis.

Spomenućemo i slike onih otmjenih ljudi u Zagrebu: biskupa Strossmayera, historičara Račkoga, barona Vranicanya, grofa Draškovića, bana Pejačevića, bana Kuena Hedervarija, akademika Budmani, grofa Kulmera, pl. Miletića, Đalskoga,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

akademika Šrepela, Brusinu, Kršnjavoga, pl. Đurkovića, Kolara, zagrebačkog župnika Borošu, Kornitzera, Farkaša, Malina, Kovačevića, Augustina, Bergera, Crnatka, Jakčina, Nosana, Pristera, Andrassya, Štiglica i vrlo mnogih drugih.

Od otmjenih ličnosti u Dubrovniku i Dalmaciji spomenućemo portrete našega pjesnika grofa Meda Pucića, Miha Klaića, namjesnika Davida, biskupa Kalodere, Vrankovića, K. Vojnovića, pl. Vukovića. Osim toga ima i drugih više od stotine portreta u Zadru, u Spljetu, u Korčuli i u Dubrovniku, a iz našega grada spomenućemo portrete porodica: Bibica, Bošković, Bravačić, Caboga, Čurlica, DeGiulli, Marić, Papi, Pitarević, Zore i one Nika Amerlinga u dvorani općinskog vijeća, Dabrovića, Erbesa, malog Markoče, Učovića i gosp. Marije Vučetić.

Ako usporedimo starije Bukovčeve portrete sa novijim, otkada je slikar ostavio i zaboravio Pariz, opazićemo u njemu velik napredak i razvitak, jer se u ovim posljednjim opaža po našem mnijenju savršenstvo posve zrelog umjetnika. I uprav prve njegove slike nijesu proste nekog da rečemo umjetnog načina, što je stranom posljedica upečataka pariske škole; a u posljednjim je potretima umjetnik dotjerao da prosto bojom stvori pravi pravcati život u slici, da se oslobodi od svakog manijerizma i da tačnošću nacerta tvori istinu u portretu; on se tako razvio do savršenstva i do toga, da posljednih godina udara biljeg svoje savršene umjetničke individualnosti svakoj svojoj slici. O ovoj razlici i o ovom napretku može se svak u Dubrovniku uvjeriti ispoređujući stariju sliku pok. Nika Amerlinga sa slikom dr. Pera Čingrije, koje su izložene jedna blizu druge u dvorani općinskog vijeća.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ. — ОЦЈЕНЕ I ПРИКАЗИ.

Prof. Dr. L. Adamović: Die Pflanzen-geographische Stellung und Gliederung der Balkanhalbinsel. (Geografija flore Balkanskog poluostrva). Beč. 1907. č. kr. dvorska državna štamparija.

Пише А. Вучетић.

Ovo je prvo djelo o općoj geografiji flore cijeloga Balkana, što je dosada ugledalo svijetlo, i to je velika zasluga našega građanina g. Luja Adamovića, pr. docenta za geografiju flore u bečkoj universitatu. Bilo je do sada na stotine monografija i djela o flori pojedinih krajeva, ili pojedinih biljaka ili formacija i elemenata na Balkanu, i sam je Adamović objelodanio prije, četrdeset i četiri monografije o predmetu. Ali Adamovića, ide zasluga da je on odredio i ustanovio granice i zemljište flori cijeloga poluostrva i da je stvorio i utvrdio, da tako rečemo, domovinu ovoj Balkanskoj flori, stvorio je ovu veliku našu florsku domovinu, koju kao cjelinu nije nam još otkrio nijedan učenjak. Ovim će djelom on za cijelo odvojiti između svjetskih učenjaka, a mi Dubrovčani možemo ga ponosno ubrojiti u naše prvake u nauci i prosvjeti.

Ovo je djelo rezultat dugogodišnjeg požrtvovnog i zanosnog učenja i opažanja piščeva i njegova putovanja 1905. g. po balkanskim zemljama, koje je carska akademija znanosti subvencionisala iz Treitlove zaklade i štampala u svojoj 80. knjizi matematičko-prirodnoznanstvene klase.

Djelo ima 91 stranica u *kvart* i tri velike florskogeografske karte. Naučni uvod (3. str. — 6. str.) tumači gradivo i razdijeljenje djela, samo djelo pisac dijeli u *mediteransku* i u *srednjo-evropsku oblast*.

Prvu oblast (7. str. — 34. str.) razdijeljuje *visinski* u osam *pojasa a orizontalno* u četiri *kraja (zone)* i svaki od njih u tri *podzone*.

Srednjoevropsku oblast (35. str. — 44. str.) dijeli visinski jednako u drugo osam pojasa, a orizontalno u četiri zone, od kojih su prva i treća opet razdijeljene svaka na dvije podzone a treća na tri.

Posljednji dio knjige sadrži (44. str. — 91. str.) literaturu predmeta.

Iz uvoda se razumije osobita vrijednost knjige, jer pisac motiviše svoj način razdijeljenja s potpuno novih gledišta na temelju dugogodišnjeg opažanja i učenja, ma i da priznaje, kao i svi florski geografi, da su na Balkanu dvije glavne oblasti, t. j. *mediteranska* i *srednjoevropska*. Ali pisac posmatra i obrađuje pojam *oblasti* (Gebiet) na svoj osobiti, temeljitiji i naučniji, način tako, da se po njemu ove oblasti svojim prostorom i oertima pojavljuju sasvim drukčije nego do sada. Ova razlika iskače ispoređujući njegovo shvaćanje o mediteranskoj oblasti sa Beckovim, jer Beck, inače jedan od najzaslužnijih učenjaka u predmetu, nigda ne razlikuje u ovoj oblasti *gorski pojas* (Bergregion) a još manje *pojase visokih planina* (Hochgebirsregionen) i što on odnosne krajeve ne pribraja srednjoevropskoj oblasti, nego stvara osobitu *kršnu oblast*. Za određenje mediteranske flore Balkana pisac stoga zabacuje i način starih pisaca i novi način Beckov, jer drži da ograničenje oblasti stanovitim brojem biljaka vodilja može zavesti u zabludu. Po piscu nije za određenje oblasti dosta da se ustanovi jedno gledište ili nekoliko ih, nego treba ispitati ukupnu vegetaciju po pojavama, življenju i razvitku, osvrnuti se na sve činioce i na njihovo skupno djelovanje na vegetaciju. Po piscu *oblast* ima se odlikovati prevlađivanjem nekih formacija, koje su njoj osobite, vezom sa fosilnom florom istog kraja, sposobnošću za neke kulture, homogenitetom vegetacije, prevlađivanjem nekih familija sa centrom u oblasti, pripadnošću oblasti sa strane nekih rodova, ili većeg broja rodova, i tim da se neke endemičke vrste mogu filogenet-ki izvesti iz drugih grupa u istoj oblasti a ne iz elemenata tuđih oblasti.

Ovim će djelom zasluga piščeva biti da ne uzvladaju toliko različita mnijenja o florskoj geografiji Balkana, više no što je bilo sa ikakvom drugom evropskom zemljom i što je tačno označio neke glavne pojmove florske geografije kao *oblast*, *pojas* itd.

U prvom se dijelu knjige pisac bavi *mediteranskom oblasti*. Po njemu ova zauzimalje zemlje, koje su naj bliže moru i ima svoju posve osobitu, sasvim kserofilsku, vegetaciju samo na ove zemlje određenu; pisac je dao oblasti šire granice, te u nju ubraja Hrvatsko primorje s ove strane Velebita, cijelu Dalmaciju, južnu Hercegovinu uzduž Neretve po prilici do Jablanice, malo ne cijelu Arbaniju, Mačedoniju, cijelu Grčku, Tračiju i malo ne cijelu istočnu Rumeliju. Granice joj je znatno raširio, jer je stranom radio sa sasvim drugih stanovišta nego ostali botaničari, a s druge strane razlikujući se od drugih posmatrao da brdska i planinska flora pripada ovoj oblasti.

On je to učinio s ovih razloga:

1. Što naj znatnije srednjoevropske biline vodilice i karakteristični elementi ili sasvim iščezavaju ili se pojavljuju malo ne samo sporadično;

2. Što se u brdskom kraju pojavljuju posve osobite formacije i šumski elementi i kržljavo drvlje;

3. Što naj veći dio srednjoevropskih biljaka ima ovdje veću amplitudu visinskog pojasa nego u srednjoj Evropi.

4. Što brdska i planinska vegetacija svih ostalih mediteranskih zemalja ima gradu i karakter posve analogan vegetaciji balkanske mediteranske oblasti, i što planinska flora mediteranskih zemalja na Balkanu postoji iz elemenata, koji su u vezi po historiji razvitka sa članovima drugih zemalja na Sredozemnom moru, jer mnoge balkanske endemične vrste danas su potpuno izolovane u evropskoj flori i imadu samo u mediteranskim zemljama srodne članove; jer mnogi mediteranski rodovi imadu bogat endemizam, mnogo velik broj vrsta i tim jaki centar rasprostiranja i razvijanja na Balkanu; jer i gorja Balkana, koja se imadu pribrajati srednjoevropskoj oblasti, imadu još sved znamenit broj mediteranskih vrsta i jer njihovi endemiti stranom su mediteranskog izvora; stoga su i ova gorja nekada imala mediteransku floru.

Napominje da u prirodi granice nijesu oštro uređene, te da ima i prijelaznih prostora, koje je on sved pribrojio srednjoevropskoj flori i da mediteranska flora sve to više nazaduje a srednjoevropska se sve to više širi.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Granice između dviju oblasti ustanovio je *vegetacionim crtama prvoga reda* i pojavama karakterističkih mediteranskih formacija u kompleksima koji su u vezi. Crte su prvoga reda one, koje su stvorene zajedničkim protezom nekoliko horizontalnih *vegetacionih granica biljaka* ili formacija dviju susjednih oblasti; a to su po njemu, a) iz južne vegetacione granice: *Picea excelsa* (smrča), *Abies alba* (jela), *Pinus montana* (klek [kržljav borić]), *Betula alba* (breza), b) iz sjeverne: *Ficus carica* (smokva) u divljem stanju; *Juniper Oxycedrus* (smriječka), *Buxus sempervirens* (bus, šimšir), *Quercus macedonica* (vrsta hrasta), ove tri posljednje u zajedničkom prostoru, *Quercus coccifera* (česvina), *Platanus orientalis* (platan).

Mnijenja je, protivnog Engleru, da mediteranski dijelovi Balkana sastavljaju jednu vegetacionu provinciju s Italijom, Sicilijom, Kretom, Rodi i Malom Azijom i navodi razloge zato i elemente, koji su zajednički Balkanu i Italiji ističući osobito muniku (*Pinus leucodermis*) po otkriću Longovu i poglavite biljke zajedničke i Balkanu i Italiji i Maloj Aziji uslijed suhozemске veze, koja je bila u tercijarno doba među ovim poluostrvima.

Napominje i pisce koji su, dijelili balkansku floru u oblasti i zone i to i kartografski, više ili manje znanstveno, prikazali, kao Becka i Baldacci, ali nijedan nije uzeo cjelinu poluostrva, kao Adamović, a to je jedna od glavnih zasluga knjige.

Dijeli mediteransku oblast u *osam pojasa* upotrebljujući naj prvo biološke momente, koje markantno djeluju na fizonomiju vegetacije obzirom na prevladavanje ili uzmicanje jedne formacije a nadasve njene visinske granice. Ovo razdjeljenje predstavio je kartografski u prvoj svojoj karti.

Pojasi su ovi: 1. zimzeleni, 2. nizinski ili lagunski, 3. mješovitog lišća, 4. podgorski, 5. gorski, 6. predalpinski, 7. subalpinski, 8. alpinski ili planinski.

Nas primorce naj više zanima primorje, stoga ćemo drage volje kazati, da nam njegova prva karta bistro pokazuje, koji se pojasi protežu uz obale. Tako od Senjske Rijeke put jugoistoka do rta Matapana i odovle put sjeveroistoka do Dobruđe zimzeleni pojas ponaj više pokriva primorje, ostalo uz donji tijek Neretve, Bojane i Drine i drugih rijeka pokriva nizin-

ski pojas ; pojas mješovitog lišća prostire se mnogo više po sjeveroistočnom nego po zapadnom primorju a na obali Crnoga mora prevladuje podgorski pojas, koji iznimno pokriva i kratak prostor na Mramorskom moru na zapadu Carigrada.

Zimzeleni pojas u Dalmaciji počinje na kopnu kod Biograda, pak od jugoistoka jezera Vrane niz svu Dalmaciju do u Arbaniju neprekidno, izuzimljući ušće Cetine i Neretve. Pisac ispravljajući podatke Beckove ustanovljuje da gornja granica ovog pojasa, (kao i gornja granica maslinske kulture u Dalmaciji), dopire do 300 m, a u južnoj Grčkoj do 600 m; poprečna granica za cio pojas je oblo od 400 m (uprav 379 m). Za zimzeleni pojas karakterične su između ostalih ove formacije :

Suma primorskog bora (*Pinus halepensis*), *lovorike* (*Laurus*) *čempresa* (*Cupressus*) i *česvine* (*Quercus Ilex*), zatim *zimzeleni šibljaci* (*Macehie*), pa *ograde* od *smokve glušice* (*Agave*), smokve indiske (*Opuntia*), trsti (*Arundo Donax*), šipka (*Punica*), čičimka (*Zizyphus*) itd.

Nizinski pojas ima između ostalih ove karakteristične formacije : primorske sipine (*Dünen*), krševi, kamenjari, grohoti, slane močvare itd.

Za *pojas mješovitog lišća* pisac ustanovljuje po svom mjeranju visinsku granicu pojedinim zemljama, južnoj Dalmaciji na pr. 500 m, a južnoj Grčkoj naj višu granicu 1000 m.

Podgorski pojas počinje u zaleđu poprečnom visinom od 500 m, a prva tri napomenuta pojasa nalaze se nasuprot u naj nižim smještajima i na primorju. Ovome pojasu ustanovljuje poprečnu visinu od 1500 m, u južnoj Dalmaciji 500-1300 m a u južnoj Grčkoj naj višu granicu od 1000-1400 m.

Zagorski pojas poprečnu visinu od 1500 m, za južnu Dalmaciju od 1300-1600 m a naj višu granicu određuje Grčkoj 1400-1700 m.

Predalpinski pojas nalazi se u malim kompleksima na gorjima, koja premašuju visinu od 1500 m; na Velebitu između 1300-1500 m, na Orjenu dopire 1600-1800 m šuma munike (*Pinus Leucodermis*), na Olimpu u Tesaliji ista šuma do 1600-2200 m i ističe da je granica, gdje je ovaj bor, viša, a niža gdje je bukova šuma.

Za subalpinski pojas, gdje se pojavljuje zakržljavljene *Abies Apollinis* ili *Pinus leucodermis*, ne pripisuje nikakvu znatnost granici stabala, a mjerio je i učio ovaj pojas na mnogo gora, kao na Velebitu, na Lovčenu, Atosu, Olimpu, Taigetu i ost.

Alpinski pojas nije rastavljen od prijašnjeg na karti zbog njena maloga mjerila. On karakteriše pojas nestašicom stabala i pojavom da formacije grmlja subalpinskog kraja rastavljaju se ovdje u sasvim male zakržljavljene i niske grupe, a naznačuje gorja, koja imadu ovaj pojas.

Pisac je pak horizontalno razdijelio mediteransku oblast u četiri vegetaciona kraja ili zone, to jest: 1. Jadranski, 2. Helenski, 3. Skardopinski, 4. Egejsko-Euzinski kraj. Svaku od ovih zona dijeli opet na tri podredena kraja i predstavlja svu ovu horizontalnu diobu na trećoj svojoj karti.

Za razdijeljenje u zone ili glavne krajeve upotrebljuje vegetacione crte drugog reda, koje naznačuju horizontalne, a ne visinske, granice biljaka ili formacije.

Za razdijeljenje glavnih krajeva ili zona u podredene upotrebljuje vegetacione crte trećeg reda, koje prostor glavnog kraja ili zone dijele u podredene krajeve isto horizontalnim granicama, jer one omeđuju prostor, kojim se šire biljke ili formacije jednog podredenog kraja.

S razloga što nas naj više zanima naše primorje na Jadranskome moru, istaknućemo da je razdijelio jadranski kraj ili zonu u 1. Liburnijsku podzonu, 2. Dalmatinsku i 3. Arbanašku. Liburnijska ide od Senjske Rijeke do Krke, Dalmatinska od Krke do Bojane, a Arbanaška od Bojane do južnog kraja Valonskog zaliva. Od ovih vegetacionih podzona zanima nas naj više dalmatinska; prostor joj se po piscu sudara po prilici sa prostorom koji mu je i Beck odredio. To je, osim ostalih osobitih biljaka, prostor zimzelenih grmova kao *Myrtus* (mrča), *Erica* (vrijes) na kopnu, *Laurus nobilis* (lovorika) i zimzelenih stabala kao *Pinus halepensis* (primorski bor) i *Cytisus ramentaceus* (zanovet). Ističe se i *Pinus Pinea* (Pinjao) na Mljetu, Španu i Lopudu.

Ovdje treba da istaknemo još jednu osobitu prednost ove knjige i zaslugu pisčevu t. j. da je on podjelu vegetacije u oblasti, zone i podzone utemeljio na vegetacionim linijama prvoga, drugoga i trećega reda, što do sad niko još u botaničkoj literaturi nije upotrijebio i stoga smo pravom kazali da je on Balkanskoj flori stvorio domovinu.

(svršiče se)

БИЉЕШКЕ — BILJEŠKE

Književnost i umjetnost - Књиж. и умјет.

Još jedna neštampana pjesma popa Ant. Kazali. Prijatelj nam iguman šalje još jednu njegovu pjesmu, koju ćemo sa pismom m. p. igumana donijeti u narednom broju „Srda“.

— *Die Handlungsbücher der Republik Ragusa. Ein Beitrag zur Geschichte der Buchhaltung von Prof. C. Leyerer. Triest 1907.* (Trgovačke knjige republike Dubrovačke. Prilog historiji knjigovodstva). O ovoj zanimivoj monografiji donijet ćemo prikaz u narednom broju „Srda“.

— *Борђе Мартиновић Милошев. Стихови.* Дубровник Срп. Штампарија Др. Грацића и др. 1907. Ц. 70 п.

Ова књижица садржи у 1. дијелу 24 разне pjesме љубавног садржаја; али је једна од тих посвећена Дубровнику пригодом стоте објетнице пада републике и намијењена је слози Срба и Хрвата. Од осталих pjesама има их, као она „Дивно трепти поноћ сјајна“ о Султанији и славуљу, које се радо читају. У другој је дијелу „Бедуин“, pjesничка приповијест у 3 д. У њој избија окрутност млада Бедуина и његове драге, јер их страшно мори љубав. Pjesме, сада објелодањене, јамачно су боље него оне, које је прије издао. Ако је истина да *poeta nascitur*, pjesništvo је умјетност као и друга, за коју се хоће не само прирођенсг дара него и вјештине, коју нико не стиче у једанпут. Желимо младому Мартинови-

ћу да га Муза заволи, јер његово настојање то и заслужује. Живко.

— *Др. Перо Чингрија*, начелник Дубровника, председник управног одбора хрватске странке и члан старјешинства хрватске и српске коалиције у Далмацији, посланик на далматинском сабору, навршио је 24. августа о. г. 70 година живота. Мјесни одбор српске странке у Дубровнику овом пригодом му је честитао у име Срба у Дубровнику а наш Буковац израдио му је портрет, о којему говоримо у посебном чланку.

— *Slika sv. Vlaha za Pučku kuhinju.* Slikar Lalić izradio je ovu sliku u veličini od 240 m duljine a 164 m širine. Slika predstavlja Sveca u oblacima poviše Dubrovnika gledana iz sv. Jakoba. Svetac sjedi na oblaku, ima arcibiskupske znakove oko vrata, u crvenom je paramentu, u lijevoj drži biskupsku štaku a desnu pruža poviše grada u znak šticeња. U zatku mu iza lijevog latka anđeo drži pomu mučeništva. Grad je predvečernjem sutonu, pred njim na more padaju slabi refleksi posljednjeg rumenila sunca, koje je zapalo iza grada u more, povrh kojeg je rumenilo te se gasi. U pretku na desno kraj na Pločama sa glušicama.

— *Posljednji časovi „Katarine Zrinjske“.* Knjižara Josipa Gorenjec u Trstu Via Valdarivo 40, prodava razglednice sa lijepom reprodukcijom u bojama slike „Katarine Zrinjske posljednji časovi“ po originalu prof. Dimi-

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

tra Markovića. Dio prihoda (5⁰/₀) namijenjen je „Družbi ss. Ćirila i Metoda“. Knjižare i papirnice dobivaju znatan popust. Razglednice stoje po 20 para.

— *Počasni darovi za slovenske kompozicije.* Slovenačka „Glazbena Matica“ u Ljubljani raspisala je natječaj za nagradivanje izvornih srpskih, hrvatskih, ili slovenačkih kompozicija za muške, ženske ili mješovite zborove, duete ili solo, te muzike za piano i violin. Imena se imadu slati u zatvorenu omotu. Rok do 1. decembra. Naročiti jury procijenice kompozicije. Ne će biti konkurencije. Što bude vrijedno, biće nagradeno i objelodanjeno. Ovim Matica hoće da pobudi naše kompozitore na rad.

— *Grobni spomenik za pok. min. financija Kaizla.* Dr. Kaizl bio je do g. 1898. profesor narodne ekonomije, u obima universitatima u Pragu, zatim austrijski ministar financija, te prerano umrije. Njegova udova naručila je češkomu umjetniku Bogumilu Kafki, koji žive u Parizu, da izradi za p. muža grobni spomenik. On ga je izradio, te je ta umjetnina bila primljena na izložbu u Pariški salon: narodnog društva lijepih umjetnosti. Umjetnik je dao ovaj naslov ovom djelu: „L'enveloppement de la vie et de la mort.“ Život i smrt, nerazdjelivi, predstavljeni su u lijepom liku anđela, koji drži zagrljena Mrca; djelo čini jaki upečatak na gledaoca. Anđeo se spustio na zemlju da odnese mrca. Odjeća kao veo od oblaka sa mekim naborima pokriva klasične forme njegova tijela. Glavom malo pognutom i blagim posmjehom anđeo se prepravlja da odnese u nebo pokojnika. Kao da ga zaštiti, pruža desnu poviše njega. Spomenik biće visok 1.7 m, a širok 2.7 m, od tuča. Podnožje biće visoko

1.3 m iz neisteesanog granita, imaće prosti natpis „Dr. Kaizl“ u bronzanim slovima.

— *Spomenik za oslobogjenje Argentine.* Po narodnom zakonu ima se dne 25. maja 1910. postaviti u Buenos Aires na *Placi 25 de mayo* spomenik na proslavu bune 25. maja 1810. Komisija za taj spomenik otvara po svijetu natječaj na ovu umjetninu. Troškovi za spomenik iznosiće 300.000 pesos *nationales oro sellado* (svaki pezos vrijedi 4 marke i 5 st.) Izvršice se dva opita sa projektima; pri prvom opitu naj boljih pet projekata biće nagradeni svaki sa 4 hiljade pezos; a drugi pet svaki po tisuću pezos; u drugomu konačnom opitu natjecaće se ono prvih pet naj boljih iza promjena koje budu učinili po mnijenju sudaca. Projekat, koji pri ovom drugom opitu bude prosuđen prvi, dobiće 10.000 pezos, drugi 4 hiljade a ostala tri po 2 hiljade nagrade.

Nauka. - Наука.

Filosofija.

Mudre izreke. Po tudemu poroku pametno čeljade popravlja svoj.

P. Siro.

Sa slastima, kao sa soli, treba se služiti umjereno.

Diogenes.

Ustavi nijesu čadori razapeti da se pod njima spava.

Royer-Lakard.

Liječništvo.

— *Mikrobi.* Doktor Remlinger pro-našao je da svaki četvorni santimetar ljudske kože sakriva više nego 40.000 hiljada mikroba i da čeljade, koje se nije kupalo od mjesec dana, ostavlja u vodi više od jednog milijarda.

Prirodopis.

Trajanje života životinja. Po nekim prirodnjacima može naj više živjeti od

200 do 250 godina kokodril, od 100 do 150 slon, orao 100, labud 100, gr-vran 100, lav 60, papiga 50, deva 50, vo 30, magarac 25 do 30, konj 25, paun 25, pas 15-25, mačka 18, slavulj 16, jegulja 15, ovca 12, koza 10, vrbac, 10, kokoš 10, pauk 7.

— *Naj veći alem-kamen na svijetu.*

To je *Cullinan*, koji su našli 20. januara 1905. kod Pretorije u Transvaalu. On je dug 10 cm, širok $6\frac{1}{4}$ cm a debeo $3\frac{3}{4}$ cm. Deset tolikih alema imali bi duljinu od cijelog metra; on teži $3\cdot024\frac{3}{4}$ karata. Bio je procijenjen za 3,750.000 franaka a izbrusen vrijedio bi 25 miliona. Brusenje stalo bi četvrtinu miliona franaka. Brusnjem izgubio bi polovinu svoje težine, te bi tada bio težak po prilici 1500 karata. Svi dosadnji naj veći, naj dragocjeniji i naj glasovitiji alemi su prama njemu samo kamički; naj veći ne dopiru do desetine *Cullinanove* težine, samo što jedan od njih, *Koh-i-noor*, izbrušeni, na kruni engleskog kralja, vrijedi više, biva 35 miliona franaka a teži $106\frac{1}{16}$ kar. samo.

Pošto je *Cullinan* plitak, teško će ga moći izbrusiti u klasičnom stilu.

Đenero Botha, koji se prije u ratu za bursku slobodu borio s Engleskom, a sada je ministar predsjednik Transvaala, predložio je transvaalskom parlamentu da *Cullinan* bude darovan engleskom kralju i predlog je bio prihvaćen.

Drugi su veliki diamanti: *Veliki Mogol*, u papinskoj tijari, težina 275 k. vrijednost 12 miliona, *Regent*, u muzeju u Luvru, tež. 136 k $\frac{3}{4}$ vr. 15 mil; *Veliki vojvoda toskanski*, u austr. kruni, tež. 139 k. vrj. 2 mil. 600 tisuća fr. *Orlov* u ruskoj kruni, *Zvijezda sjevernica*, dio dragulja ruske krune, *Modri diamanat*, riznica kr. Engleska,

Paša egipatski, *Južna zvijezda*, *Pigott*, *Sansy*, *Nassak*, *Persijski Šah*.

Historijske znanosti.

Najamna pogodba do 1. januara 3567 po H. Do tri tisuće pet stotina i šezdeset i sedam! U Dubrovniku su bile česte vječite najmovine a sklapanje se se najamne pogodbe do četvrtoga i do petoga koljena, za 300, 600 i 1000 godina. Ali između svih ističe se jedna za dvije tisuće godina. U javnoj kancelariji u Dubrovniku 20. novembra 1566. prokurator manastira koludrica sv. Marka privolom i izriječnom voljom prepošt. gospe Elizabete pl. Gozze opatice i drugih koludrica ovog manastira dadoše u najam za dvije hiljade godina. koje su započele 1. januara 1567. gospodar Franu Nikšinu Sorgu i bratu mu Petru i njihovim nasljednicima jednu kućicu s vrtom (domunculam cum suo terreno) smještenu u Zatonu u mjestu zvanu Veliki Saton (Veliki Zaton) i to za naimovinu od 30 godišnjih grošića. Ovake pogodbe, kao i ova, davale su onomu, koji bi uzeo u najam, pravo da može i prodati predmet, ali bio je jednako dužan plaćati naimovinu. Granice kuće i vrta tačno su naznačene. Hoće se dakle još 1660. godina, dok isteče rok pogodbe. Kad bi bila isplaćena naimovina za 2000 godina, to bi se bilo potrošilo 60 hiljada grošića; posve mali iznos. Ali nema više ni manastira sv. Marka, ni koludrica nasljednica njegovih, ni Sorgovih nasljednika a možda ni kućice, koja će biti propala u velikoj trešnji 1667.

Jedan Nemanja u Dubrovniku 1523. g. Anuhla udova pok. Andrije Nemanje (de Nemagna), koja je uživala muževljeva dobra, bila je primila za hranu i odjeću 200 perpera od opatice manastira sv. Šimuna m. p. gospe Nike.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Stoga ona pristajanjem svojih skrbnika, između kojih bješe i Lovro sin Andrije Nemanje (Laurentius And. de Nemagna) dade rečenom manastiru dne 5. maja 1523 jednu kuću u gradu u najam za 600 godina računajući četiri grošića na godinu za namirenje ono dvijesta perpera. Geneologije dubrovačke sumnjaju o porijeklu Nemanjića u Dubrovniku od dinastije Nemanjića.

— *Historičke moći.* Jedan zub Newton-ov kupljen je 1816. za 15 hiljada franaka. Englez, kad su se prenosili lješine Eloise i Abelarda u Petits-Augustin, dao je 100 hiljada franaka za jedan zub Eloisin. Godine 1825. prodalo se u Edimburgu za 751 hiljada franaka odijelo, koje je imao na sebi Karlo XII., kralj švedski, u bici kod Pultave.

To je odijelo bio sahranio pukovnik Rosen, koji je pratio kralja u Bender. Jedna jàka Žan-Žaka Rusoa bi plaćena sa 950 franaka a njegove ure od žute mjedi 500 franaka. Godine 1804. prodali su staru jednu paruku Kantovu, iza njegove smrti, za 200 franaka.

Kulturne vijesti. - Культурне вијести.

† *George Brook Barrett*, posljednji čovjek od doba ropstva Napoleona I. na ostrvu Sv. Jelene, sin kapetana „Bellerophona“, broda, koji je prevezio cara na ostrvo, pak njegove kosti u Francusku, umrije skoro u Londonu u 92. godini života.

Statistika.

Lov ribe u Istri i Dalmaciji 1905-1906 g. Po podacima pomorske vlade te se godine ulovilo oblo 10 miliona kg u vrj. od 6½ mil. kr. Glavni je prihod lov srdela. Ovdje nije uračunana ona

riba, koju love ribari malim mrežama i spravama, jer taj lov nije pod nadzorom, ali se računa da će te ribe bit ulovljeno dajbudi milion kg.

— *Ruže u istočnoj Rumeliji.* Gojenje ruža u Istočnoj Rumeliji (Bugarskoj) napreduje sve to više. Godine 1884. ulje, koje se vadi iz ruža, težilo je 81 kg. u vrijednosti od 61 hiljada dinara a 1905. godine učinilo se 5316 kg u vrj. od 3½ miliona. Sad ima u Bugarskoj za ružišta 2500 ha zemlje više no prije.

Prvo dalmatinsko trgovačko društvo. U Dubrovniku se ustanovilo ovo društvo glavnicom od 500.000 kruna. Društvo će raditi uvoznom i izvoznom trgovinom izvozeći domaće a uvozeći strane nama potrebne proizvode. Društvo će trgovati i vinom. Sjedište društva biće u Dubrovniku a imaće filijalku u Spljetu. Naj bolje tvrtke uljege su u društvo. Ovim društvom će slaviti svoje uskrснуće prijašnja stara dubrovačka trgovina i stara dubrovačka trgovačka društva.

Kongresi.

— *Prvi kongres njemačkih univerzitatskih profesora u Salzburgu.* Otvario se 8. septembra o. g. Prof. Brentano pri otvoru pozdravi skupštinu a prof. Amira iz Münchena izrekao je programatičnu besjedu.

Ispravak. — U pripovijeci Ivana Đaje „Jedna noć“ treba ispraviti neke pogrješke i to: Na str. 680, 7. redak odozgo, umjesto *obmamljuje* treba *obmanjuje*;

Na str. 724, 2 r. odozgo umjesto *račun* treba *razum*;

Na str. 723, 27. redak odozgo umjesto *što držite* treba *što ste držali*; a u slijedećem redu ostaje... *što držite*.

СПОМЕНИЦИ ДУБРОВАЧКИ

објелодањује А. ВУЧЕТИЋ.

17.

Из Новога 12. фебруара 1593. Бали-ага и друга два диздара Новска пишу Дубровачкој властели, да долази амо Хаџи Мухамед Хатип ефендија, њихов старјешина, и препоручују га.

С двора :

Плѣмѣнитѣлѣмъ и мѣдрѣмѣмъ и сваке почтѣне части и часне хвале достонниѣма господи господинѣмъ кнезѣмъ и властѣломѣмъ дѣбровачкиѣмъ ѣ Дѣбровникѣмъ.

Плѣмѣнитѣлѣмъ и мѣдрѣмѣмъ и сваке части и часне хвале достонниѣма господи господинѣмъ кнезѣмъ и властѣломѣмъ дѣбровачкиѣмъ од насѣ Балнаге даздара и од насѣ Хасанаге даздара и од насѣ Ахметаге даздара донѣга и горниѣга града с почтѣнѣмъ поздравленѣмъ); а потомѣмъ госпоцтвомѣмъ да им не на знанѣне, како с овомѣмъ поѣће тамо господинѣмъ хачи Мѣхамед Хатип ефендиа грацки, много вриѣдан и добарѣмъ човѣиѣкѣмъ, и такои познаѣемо до истине, да не приѣтель вашѣга госпоцтва а нами по законѣмъ стариѣшина, кога препорѣчисмо вашѣмъ госпоцтвомѣмъ ѣзданѣмъ се, да га ѣе лиѣпо примѣти за нашѣмъ лиѣбавѣмъ и да нам ѣе се вашѣмъ госпоцтвомѣмъ похвалѣти, за що лиѣбавѣмъ, коѣмъ мѣ покажѣмъ ваша госпоцтва нами, ѣе драго бити, защо ваша госпоцтва и да би коѣмъ с оѣи и з другѣе стране лиѣбавѣмъ показѣмъ, камо ли веѣе приѣтелиѣмъ и сѣнедѣмъ вашѣга госпоцтва, коѣа се и ѣ насѣ могѣмъ повздати що смо наѣи за часѣмъ иѣдне и другѣе итране; и такои молимо наѣкога господина Богѣ

дѣ имь ѡзражи госпоцтва ѡ након милости свонои болне од сада ѡнапредакъ него досада.

У Новоми на 12 фебрѣра 1593.

Оп. С лијеве стране три турска печата један под другијем.

18.

Старичица моли Хасан Азија, да прости Радовану, који је праведан и заклинѣ га зато.

С поља : Нека се ; а с друге стране исто с поља : и, те ништа друго.

Гѡ(!) гвсподарѡ ми, Хасанъ Язин, за малѡ ти се молихъ. И не мога ти се ѡмолити за ѡвѡгаи чѡвиека, за Радованѡ. Молимъ ти се з(а) тѡвога Ѣсмана Челебие здравне и за тѡвие здравне; ѡвѡгаи чѡвиека ѡпрости, мени ега ѡпрѡсти, заиѡ га знамъ да ние кривъ, ере самъ обнаашла, да е правъ; не гриши дѡше, сви ћемѡ бити и ѡмрети; нека сирѡмаси насъ ѡп(о)менѡ дѡбрѡмъ, кшнемъ дѡбрѡмъ да и кривъ вѡде, ѡздада вихъ се, да га ти менне ѡпростишъ скѡиѡзи старичици; и кнезѡви ти се молише и вѡгѡ дѡбриехъ лѡди; ничиѡ ли речъ не може прѡћи ѡ тебе за ѡвога чѡвиека, молимъ ти се ѡдпиши ми книгѡ за ѡвога чѡвиека да знамъ хоће ли ми речъ прѡћи ѡ тебе; ѡмѡлаше те Маринъ Ђнхѡвита. Дѡшли сѡ ѡ градѡк дѡкати евѡтини; акѡ ћашъ цѡѡ прѡмненити, пѡшли аспри; сада можемо ѡзети евѡтинѡ.

И Богъ те весели.

Оп. На врху по сриједи турски печат.

19.

Гашпар Пшеничић и Јурај, поклисари Клишки, пишу кнезу Дујму у Клис и властели клишкој, да су задржани код паше босанскога. У Дринопољу уторак пред Св. Миховилом.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

С двора: Да се да с Клис.

Племенитомс и размноомс кнезс Дсимс и свим властелем клишким.

Племенитомс кнезс Дсимс и свим властелем. Како братчи нека знате, како нас посласте санжакс Хрцеговине, промини ваша? дсг, оставише нана вашс; босанског и нас немс придаше говоре када се варош харачи, да се град сзме; сада ваша гре на град ви знате, ча чините, или стбеждан ваши вам како и Поличам; за се не знамо, хоће ли нас задржати, али не задрже. Писан с Дринопалс сторак прид светим Миховилом. Ћсран се поболно францом и Бог вас весели.

Гашпар Пшеничић и Ћсран.

